

אונקלוס

בראשית א בראשית

א א' בראשית ברא אלהים את א בקדמין ברא יי ית שמיא וית

לקט בהיר

רשי

א ר' יתחזק זה תנא הוא מד מרז"ל, הוצא מאמר זה משמו בתנחומא הגדפס ה' תרמ"ד מכחז' יד, ורש"י ראהו, וכן הוא בילקוט קפ"ו: (ב) כי עיקר התורה בשביל מלכותה נשמנה, ותיבת תורה פירושו הוראה, וכל עניינים חוץ מהמלכות יהיו נכתבים בספר בפני עצמו, כמו ספר חיוב שעשה מרע"ה (ג"א), או יהיו מקורים בעל פה ונרמזים בתורה, וכמו שהיא מלאה חכמות בפרד"ם (במ"ח), וענין זה כחז הרמב"ן ז"ל: (ג) פי' קידוש החדש, כלומר בזה ראה וקדש (במ"ח): (ד) פי' כלל ישראל על פי משה, שהרי תורה זוה לנו משה (רא"ם), ואומן מלכות שנתנו לנורך ישראל קודם ביאת משה יתכנו בפנים בחן שאר מלכות על ידי משה (ג"א): (ה) אין זו סיוס הקושיא, או קושיא ב', אלא התחלת

אור החיים

בעזר יוצר אורה. אבאר פירוש התורה. ליחד שמו הנורא.

אשר עשאני מראשית. ויעצני וקראני ראשית.

לעסוק בנועם ראשית. אתחיל לבאר ספר בראשית.

נפתחו השמים ואראה מראות אלהים צורה קלות הארץ, ותחבון צמה שהורשיתי להחבון בפתח דברי קדוש, והעירוני ממזרח"ה של תורה"י, אומרנו בראשית ששיעור התיבה היא סמוכה"י, כמו שתאמר ראשית דבר וכלן חסר הנסמך לה, ומי כאלהינו יודע דברי' הלא ממנו מולא דבר. ב' אומרנו בתחילת סדר הבריאה השמים, ורז"ל (חגיגה י"ב) פירשו התיבה שהיא מרכבת מז' דברים אש ומים, ומעתה הרי זה חו"ש נותן יד לפושעים. לומר כי זו היא התחלת הבריאה"י) אצל המים והאש לא בראס חו"ש הבורא, אחר שהשמיענו הכתוב עלמנו שתחילת הבריאה היא שמים, ואם המים נבראו היה לו להקדים בריאתם, וחז"ל (רש"י ושאר) נשמרו מז' הערות ופירשו ששיעור הכתוב הוא על זה הדרך אור בהיר

א) כלומר מתחלתה, שמשם הורשה לתלמיד ותיק להערות ולחדש, אצל לא מקודם. (ב) פי' תיבת בראשית היא כמו חגי מיכה, שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה שלהחיוו. (ג) פי' אין לומר שגג וטעה חו"ש, ודיבר הכי שלא בהוגן, וחסר תיבה, זה אינו, אלא ודאי שזו שורת הדיבור, ועלינו לחקור ולהבין. (ד) פי' המיוזג של אש ומים. (ה) וכאלו אמר בראשית ברוא וגו', פי' בתחילת בריאת אלהים את וגו', וא"כ נהשר תיבת בראשית עם תיבת ברוא. ופי' של הדברים, שאין הכי מספר לנו סדר הבריאה, ואינו

פתח בצי
לעמו ל
יאמר
שכשבו
כל האו
ישר צע
ונתנה
אומר
התורה
ישראל
ג', ולא
בריאת
ויאמר
שינוי נוסח
אומת
מלכות ה
במלכים
שברא, ו
לכנען, ב
פשוטו ו
הכתוב ו
וללמד ט
של ויעב
שמים ו
תיבת צו
אלה פי
הדברי
לדבר
ולא קו
כי כל
המקור
כאשר
בראשו
דקדק
ולכוור

אשר דבר אלקים אשור - מצר באמר קיימת אשור

בראשית א בראשית

ד

רש"י

לקט בהיר

היתה"י) הא למדת שקדמו המים לארץ, ועוד שהמים מאש ומים נבראו"י) (צ"ר ד"ז), על כרחך לא לימד המקרא-סדר המוקדמים והמאוחרים כלום: **76 ברא אלהים.** ולא אמר* ברא ה"י, שנתחלה עלה במחשבה* לבראותו במדת הדין"י, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושתפח למדת שנינו נוסחאות יאמר. במחשבתו.

מראשית דבר אחרית דבר (ג"א): יחד) שאין לומר שכאן הוא מקום זכרון בריאתם באומרו מרחפת על פני המים ונבראו א"כ בין ארץ וצין-האור, זה אינו, מנ' טעמים, חדא שמיצת המים בה"א הידועה מורה שכבר היו, ועוד שצעת בריאת השמים כבר היו מים, שמהם נבראו (לבבוש): יט) ויהיה כל זה סמירה אם נאמר בראשית הכל ברא שמים וארץ והאור (ג"א): אבל לפי דרכינו שפ"י

בראשית נתחלת אין קושיא שהכתוב הזכיר המים, שהיו צנחנית מוהו וצוהו כמו הארץ וחפץ ותהום (רמ"א): כ) שהוא שם הענש, אבל שם אלקים הוא שם התואר הניכר לנו על ידי מעשיו, כי יש אלקים שופטים בארץ, ואז עדיין לא היה ניכר (נח"י): כא) ונאמר ברא על שם הרגון, כמו ארמי אונד אבי (רא"ם) ונשאר מדה"ד לבדו למלאכים (אור"ח), וכן

אור החיים

הארץ (פסוק ט') ותראה היבשה"י), והאש שלא הזכיר ה' תיקונו כל עיקר, הוי יודע כי האש לא גילה ה' מקורה כגילוי השמים והארץ והמים להיותה מקור חוק ויש ממנו כליון לעולם אם היה צנמלא כמים וארץ ואין העולם יכול להתקיים לזה הניחו הקב"ה במקומו שנברא במאמר א' מוצלע ברעפים עד שהולך אדם לו והקיש ברעפים והוליא מהם אש שיעור המספיק לו כאומרם ז"ל (צ"ר י"א) שעל כן אנו מצרכים צמולאי שצח"י) בורה מאורי האש. גם צזה גילה ה' אופן הערצוב שהיו מעורצבין המקורות והיסודות צשעת בריאתם קודם שהכינס ה' כל אחד על משמרתו, כי אם לא היה דבר זה צמניאות לא היתה דעת אנוש סובלת ידיעה איך יהיו מעורצבים יחד מקורות ומה גם עפר ואש, והן אמת שהיה יכול הצורה לכלול במאמר הראשון גם את הסדר, אלא לסיבות הרבה עשה כן, ואחד מהם גילו אותה רז"ל באומרים (אבות פ"ה) והלא במאמר אחד יכול להבראות אלא ליפרע וכו' וליתן שכר טוב לדיקים וכו', ואל יקשה צעיניך אומרם ז"ל (שם) צעשרה מאמרות נברא העולם לשון צריאה, כי סוף כל סוף כל זמן שהיה חסר התיקון כאילו אין כאן צריאה, המשל אם

הארץ לא היתה נגלית אין מקום לנבראים וכמו כן שאר הבריאות שהיו מעורצבים כמו האור והחשך אם כן כל שלא נתקן כאלו לא נברא לזה יתוכם גם כן להם הבריאה, ואל יקשה צעיניך למה כתבה התורה עיקר הבריאה בדרך זה ולא כתבה צפירות ברא ה' המים והעפר והאש והכוח שצזה לא יהיה איש נצוב ילצב (איוב י"א). דע כי התורה תודיע ותשמיע כל נסתר וחפץ ה' להודיע כח מעשיו לעמו והודיענו סדר הבריאה ואופנה וכי הוא האל הגבור הנאזר בצורה ברא צדיצור א' כל יש וכל הווה וחפץ ה' להודיע לידידיו כח מעשיו ולא ימנע טוב זה בצביל השופים הטועים, ועוד יש טעם אחר שיחייב לדבר כסדר האמור והוא שאם היה אומר הכתוב כסדר החפלים צו הסכלים והוא שיאמר כי ברא ארץ וברא מים וכו' היה צנשמע כי צראם כל אחד צפני עלמו ואחר האמת לא כן הוא, והלא ידעת כי לא יחפון ה' צדוצר שקרים ולא יכון לנגד עיניו ואיך יתחיל ראש דבריו חו"ש צצברים שלא כן הוא, לזה דיצר אמת אופן הבריאה כי ישרים דרכי ה' ולדיקים ילכו צס"י) להודות ולגדל לצורה צ"ה ויאמרו לאלהים מה נורא מעשיך, ודקדק לומר בראשית ולא אמר צראשונה כח מעשיו

אור בהיר

אמר יהי רקיע ויהיה בחוק המים. יז) ולא אמר יהי יבשה, או יקשה יבשה. יח) שאו היתה תחילת בריאתה, ועד אז היה רק צכח ולא צפועל. יט) הגם שפושעים יכשלו צס.

ירות, וגו', ה של יי כ"ו יח ד'), כמו (הבשע יאמר תחלה ש לך חת"י, י' מי ולא י מום ר מגיד מגיד עלמך, רחפת ידור* מתי שמוצן המגיד אומרנו פירוש צבראת ה למי ועלנים יית, כן י אחד חר כך פעלו צ אמר קצע לו וון, וכן (צ"ו) ולא

הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: ב וְהָאָרֶץ הָיְתָה
תְּהוֹ וְבָהוּ וְחֶשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ
אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם: ג וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אֹר: ד וַיֵּרָא
אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיִּבְרָךְ

אֲרֵעָא: ב וְאַרְעָא הוּת צְדִיָּא
וְרִיקְנִיָּא וְחֻשׁוּכָא פִּרְשׁ עַל אֲפִי
תְהוּמָא וְרוּחָא מִן קֳדָם יי
מְנַשְׁבָּא עַל אֲפִי מַיָּא: ג וַאֲמַר
יי יְהִי נְהוּרָא וְהוּהוּ נְהוּרָא: ד וַיֵּרָא
יי יְת נְהוּרָא אֲרִי טָב וְאַפְרִשׁ יי

לקט בהיר

רש"י

לנדיקים גמורים (ב"ב) כב) אין רלונו לומר שהכתוב
באומרו תהו ובהו פירושו כן שאלם מוהה על זהו שזה, זה
אינו, שא"כ לא יתכן הוא"ו של ובהו, אלא דברי עלמו הוא,
לומר שמפני כן נקרא השממון מהו שהבוהו שבו מתמיה את
רוחו, אבל כוונת הכתוב להגדיל השממון ואמר עליו ב'
שמות, כמו שאומרים וזה וזרה (רא"ם): כג) גם זה
לשון ריקות ושממון, כמאמר הכתוב (לפני ג' ו') נלדו
עריהם (דע"י): כד) פי' הגם שהיום אחר גמר מעשה
בראשית נקרא תהום המים שמתחת לארץ, בהכרח לומר שאז
היה נקרא תהום כל המימות גם מה שעל הארץ, שאלי"כ לא
יתכן תיבת "פני" שפירושו על פניו, ועוד שהמים שמתחת
לארץ גם היום המה בחשך (ג"א): כה) ואי אפשר
לפרשו כפשטו כמו רוח קדים, ולומר שתיבת אלקים מורה על חוקו וגדלותו, כמו (הושע י"ג) יבוא קדים רוח ה', שא"כ לא
יתכן מרחפת והיל"ל מנשבת (ג"א): כו) הוסיף זה מדעת עלמו לומר שנקרא כסא הכבוד בשם רוח אלקים מפני
שמרחפת ברוח פיו של הקב"ה (רא"ם): כז) כמו בתיבת בראשית, כי לפי פשוטו המתפרש להלן מהיה ההבדלה בזמן,
אבל בצור וחשך עלמו לא שייך הבדלה, כי בצא הקנין שהוא האור נעקר ונפסד החשך ואינו, וכן להפך, ואם כוונת הכתוב רק

הדין (ב"ר י"ב ע"ו) והיינו דכתיב (ב' ד') ציוס עשות ה'
אלהים חרץ ושמים: (ג) תהו ובהו. תכו לשון תמה
ושממון, שאלם תוהו* ומשחומם על זהו"כ שזה:
תהו. אשטורדישו"ן בלע"ז: בהו. לשון ריקות
ולדו* (אונק): על פני תהום. על פני המים שעל
הארץ* (ד) ורוח אלהים מרחפת. כסא
הכבוד* (ה) עומד באויר ומרחף על פני המים
ברוח פיו של הקב"ה"י וצמאמרו, כיונה המרחפת
על הכן (הגיגה ע"ו - ב"ס), אקובעו"ר בלע"ז: (ד) וירא
אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף צוה לנו
לריכין לדברי הגדה"י, ראה* שאינו כדאי להשתמש
שינוי נוסחאות. תומא. וצדות. כבוד. ראה שאינו ראוי לרמב"ן.

אור החיים

שהיה הקדושה ונשאר הרע מובדל ואין לו מקום
חיות לינק ממנו ממילא יבעל, וזה הוא אומרו
(זכרי' י"ג) ואת רוח העומאה אעביר מן הארץ כי
ידמה לקליפת האילן ממקום יניקתו ושורשו אשר
יונק ממנו שיבש ולא יללח עוד ולא ישאר כי אם
האור הטוב, וזה הוא שאמר ויקרא אלהים לאור
יום פירוש ויקרא לשון יקר וגדולה, כי אין מעלת
הקדושה ניכרת אלא בהפול הקליפה הנקראת
חשך, והודיע הכתוב כי ציוס הכוא הידוע לפניו
במרום יקרא ה' לאור ציקר וגדולה, וזה יהיה ציוס

לילה לשון מקרה הוא בלתי טבור, ולזה לא סמך
הכתוב על תיבת ויקרא שאמר בתחילה"י כי אין
יקר וכבוד עוד לחשך אלא מקרהו יהיה דוקא
בלילה והוא סוד אומרו (תל"ג כ"ג) מקרה לילה,
אבל כשיעבור הלילה שהוא זמן הגלות כמו שאמר
הכתוב (ישעי' כ"א) משא דומה וגו' שמר מה
מלילה כי הגלות דומה ללילה, ואז בעלות השחר אין
עוד חשך ולא לילה אלא ויהי ערב ויהי צקר יום
אחד כי בתיבת הרע נסתלקה ואינה ולילה כיוס
יאיר והיה אור הלבנה כאור החמה, והוא אומרו
יית אחד וירא שבת. הכתוב באומרו (זכרי' י"ד)

בין נהורא וכו'
יי לנהורא ימו
ליקיא ונהו רב
קד: ו ואמר
במציעות מ"א

צו רשעים והכו
פשוטו כך פרשו
שיכו"כ * משחמו
ציוס ולא תחוו
סדר לשון הפרו
שכתוב בשאר ו
אחד, לפי שהיה
המלאכים עד
רקיע. יתחזק
שמים ציוס הו
בשני מגערת הו
כיו"כ (א) עמודי
יתמכו מנערתו
המאיים עליו:

(אונק), שיש הפנ
הרקיע למים
ש"ע שישחמו. יי
ז"ל שבהכרת לומר
קדם ואחור, לומר
לומר שם האחד כ
לומר שנים שגיתון
אחד, אלא מאחר
ושלימה, וכן יעש
שמים וארץ הימה
דוקא באמצע, די

ציוס כ
ו. ויאמר ה'
כ
שפירשתי בפסו

אונקלוס

בראשית ב בראשית לח

יִזְמָא שְׁבִיעָאָה וְקָדִישׁ יְתֵה אַרְי דַּג וַיְבָרַךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ
 בֹּה נַח מִפְּלַ עֲבֹדְתָהּ דִּי בְרָא יי
 אֶתֹ כִּי בּו שְׁבֶת מִכָּל־מְלֵאכְתּוֹ אֲשֶׁר־

רש"י

לקט בהיר

כלתה ונגמרה המלאכה (ב"ה): (ג) ויברך ויקדש. זכרו זמן שכל ימי השבוע* ירד להם עומר לגלגולת וצשטי לחם משנה(י), וקדשו זמן שלא ירד כלל צשצת(י) (ב"ה), והמקרא כתב ע"ש* העתיד: אשר שינוי נוסחאות * ימי השבת היה ירד. * על העתיד.

ד) פי' בך את השבת שיהיה זו מן לאכול הגס שלא ירד וכמו וזויתי את ברכתי שאלל שנת השמיטה, וכן צ"י הדברות על כן בך ה' את יום השבת ויקדשהו (נח"י). ועיין ציפה מואר שמיישב קושיית הרא"ש כפתור ופרת, אך אין להעמיס דבריו בדברי רבינו שצפי' בשלח עיי"ש: (ה) ולא

אור החיים

ג. ויברך אלהים וגו'. לריך לדעת מה היה הכרכה, ורז"ל אמרו (צ"ר י"א) זכרו זמן וכו', ודבריהם ז"ל אינם אלא רמז בכתוב אבל הפשט לא ידבר על זמן מהזמנים העתידין. והנכון צמשמעות הכתוב הוא כי להיות שהעולם הזה לריך הוא לשפע המקיים והוא צחינת האכילה והשתייה ולורכי האדם וכולן מושגים על ידי גורח ויגיעה הגשמית וחולין היא וה' כשרלה לקדש יום השביעי קדם וזכרו שלא יחסר זו דבר הגס שאין עוצה העולם השפל מושגת מהפרישות והקדושה אלא מעסק חול אף על פי כן זכרו שלא יחסר טובי"י ועוד לו שהיא יתר על שאר הימים לחם משנה שלש סעודות ותענוגים יתירים וזו היא זכרתו והוא דבר הפך הסדר. ולמה שפירש צזוכר (יתרו צד"ה זכור) כי ציום השבת משתלשל השפע של כל ששת ימי המעשה יכוין על זה אומרו ויברך כי זו לזה ה' את הצרכה לחיות העולמות(י):

כי זו שבת וגו'. לריך לדעת כוונת הכתוב צמאמר זה(י"א). ונראה לפרש לפי מה שכתבו למעלה כי העולם היה חסר הקיום עד שצאחה שבת ועמד העולם. ויש להעיר צזה שאותם ימים קודם שצאה שבת צמה היה העולם עומד וכשם שהספיק לחיות צאותן ימים בלא נפש השבת היה מתמיד והולך.

אור בהיר

ר(י"ב) שימי החול ישפיעו לו גשמיות. ר(ב) פי' להפך מדרך הא', שאדרבה השבת משפיע לימי החול. ר(ב"א) טעם זה שבו שבת נכון למייב אותנו לשבות, באשר הוא צ"ה שבת, אבל מה טעם לויברך, אדרבה צשכיל ציום מצורך הוא ע"כ שבת צו. ר(ב"ב) יהיה פירושו צמוך ששת ימים, כלומר צמקלתו, וגם אז

בְּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: פ שני ד אֵלֶּה קְמַעְבְּרָ: ד אֵלִין תּוֹלְדוֹת שְׁמַיָּא

לקט בדור

רשי

היו זריכים ללאת וללקוט ולהכין ונשאר להם השבת בקדושתה, ואין רגונו לומר שפשטות הכתוב צא לאותן מ' שנה, גם הרמב"ן ז"ל הקשה שאין משמעות הכתוב על לעמיד, אלא הכוונה היא שהקב"ה רצה לקדש את השבת לומר צו מעובדא דמול, וכי תאמרו מה נאכל ביום השביעי הן לא מרע ולא נאסף, ע"כ זכרו שיהיה נשפע צו מדברים הגשמיים הגם שקדשו, ומה שהזכירו חז"ל המן הוא משל וכדי לחזק האמונה, ומה שהוסיף רש"י לומר שהוא על לעמיד לפי שאז עדיין לא נלך הכרעה עד שיהיו בני ישראל שנלעו על השבת אבל היוצר ב"ה נתן הקדושה והכרעה בטבע השבת ע"ש העמיד (נח"י): (ו) ולא אמר אשר ברא ועשה, אלא לעשות, שפי' עמיד לעשות, כלומר כי צו ביום השבת שבת מכל מלאכתו הראוי לעשות צו שבת צו ממנו, ומכלל הדבר נשמע שעשאו בששי (ב"ד), ועל פי מה שאמרנו צאות הקודם נכון הוא נמינת טעם של כן, פי' הטעם שזכרו להיות בששי פי שנים מפני שגם הוא כן עשה לבראות בששי בצפלים (נח"י):

ברא אלהים לעשות. המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת, כפל ועשאה בששי, כמו שמפורש בצ"ר: (ד) אלה. האמורים למעלה":

אור החיים

שכבר נגמרה מלאכתו אין אחר מעשה כלום וצמח יעשה שותף. עוד מה היא הפעולה הגדולה הזאת שבאמלעותה ישיג השגה זו. ועוד לו יהיה שיהיה מעשה זה גדול עד מאוד מנין להם לומר דבר זה שהוא נעשה שותף, ואם לזך הגדלת השכר היה להם להגדיל שכרו לחלק לו זרבים (ישעי' נ"ג) ואורך ימים וגבורה ועושר וכו' ומנין מלאו להאריך לשון לזך עילאה להשתתף עמו במעשה בראשית. ולמה שפירשתי אמח יתגה חכס ודבר ה' צפיהם אמח בטעם נודק כי להיות שהשבת היא המקיים העולם כל ששת ימים ואחר עבד ששת ימים יבא שבת אחרת ויחייבו ויקיימו עוד ששת ימים אחרים, ולך לדעת כי מציאות השבת בעולם הוא קיומו שמקיימין אותו (ר"י) כי אם אין מקיימין שבת אין שבת, וחמלא שאמרו ז"ל (שבת קנ"א:) חלל עליו שבת אחד כדי שישמור שבתו הרב"י (ר"י) ואם אין שומר שבת מה זאת עושה. ולזה כל המקדש על השבת וכו' פירוש מקיים ושומר קדושתו (ר"י) באמלעות זה ישנו לשבת ובאמלעותו מתקיים העולם. הראת לדעת כי הוא המקיים העולם ואין

לך שותף גדול מזה כדון והלכה. ולך לדעת כי מיום ברא אלהים אדם לא חסר העולם דבר המעמיד לדיק יסוד עולם שהוא שומר שבת כי אדם שומר שבת היה ע"ה (צ"ר כ"צ) ואחריו קם שח צנו כי הוא היה לדיק גמור ואחריו כמה לדיקים וכשה נופל כבר צא השמש שומר שבת מתושלח וכו' נח שם אברהם וכו' ומשם לא פסקה שמירת שבת מישראל ואפילו צמלרים היו שומרי שבתו כמאמרם ז"ל (שמו"ר פ"א) ונכון. והגם שכתבו למעלה בפירוש פסוק ויכולו כי העמדת העולם הוא בחשק הקבלת אור המקיף והישר בנעלמות אין זה מכחיש לדברינו כאן כי זולת השבת אין הכנה בעולם להכיר לכסוף (ר"י) ולכלות אל הצורא והבן:

ד. אלה תולדות וגו'. כבר רז"ל דרשו (צ"ר י"ב) הכתוב אבל פשוטו של מקרא לא נודע (ר"י). ונראה כי להיות שקדם והודיע הכתוב כי אמר ה' לנצראים שיעשו גם הם תולדות לשמים לחלוק המים והרבה פרטים כאמור בדבריהם ולארכך אמר גם כן להוציא חיות ולהוציא עלי פירות

אור בדור

מלחקן ביום השביעי ששבת ממנו, וכאן צא לומר שגם מהצריאה שהיתה ציוס א' לא שבת אלא ע"י יום השבת. (ר"ב) פי' יום זה בעלמנו בלי קיומו הוא כשאר ימים. (ר"ב) הא לך ראה שהשבת בעלמנו אינו שבת, שמתעם זה מזה לחלל, כדי שישאל ישראל צמיים, שאם ימות ימותו שניהם, ואם ימיה ימיו שניהם. (ר"ב) ואין הפירוש ששבתה כוס יין לזך. (ר"ב) שקב"ה ישראל אורימח ושבת הכל אחד. (ר"ב) פי' כל הכתוב מיותר, וגם נרץ להצניו.

5

וארעא פד
עבד יי א
ה וכל איצני

תולדות ד
עשות ה'.
צבראם צה
די ציה ה' ז
יאר' שני עו
צה"א, (ס"ל
העולם פתוח
לומר שדיוקי
שהיא קטנה
לראות שח
ופתוחה למנ
בארץ. כל
ואינו לשון ק
יאמר הקדיכ
תיראון (שמוח

ועשבים ולם
יטעם אדם
הפעולה ותו
לזה צא הכ
תולדות שבו
ככתוב צבדו
יש מאין כד
מאין לא כן
יום א' שבר
בהם צרא"י
כמו שצרא
שהביע צו

ר"ב) כלומר
הפעול מה שה
כ"כ כאן אות ה
כשראה לברוא ;
צרא תולדותיה

בְּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: פ שְׁנֵי דֵּי אֵלֶּהָ ?מַעְבַּד: ד אַלִּין תּוֹלְדֵת שְׁמִיָּא →

לקט בדיה

רש"י

היו נריכים לנחל וללקוט ולהכין ונשאר להם השבת כקדושתה, ואין רצונו לומר שפשוט הכתוב בא לחותן מ' שנה, גם הרמב"ן ז"ל הקשה שאין משמעות הכתוב על לעתיד, אלא הכוונה היא שהקב"ה רצה לקדש את השבת

ברא אלהים לעשות. המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת, כפל ועשאה בששי, כמו שמפורש בצ"ר: (ד) אלה. האמורים למעלה:

לנוח בו מעבודת דחול, וכי חתמרו מה נחלל ביום השביעי הן לא נזרע ולא נאסף, ע"כ נצרכו שיהיה נשפע בו מדברים הגשמיים הגם שקדשו, ומה שהזכירו חז"ל המן הוא משל וכדי לחזק האמונה, ומה שהוסיף רש"י לומר שהוא על לעתיד לפי שאז עדיין לא נסרך הברכה עד שיהיו בני ישראל שנלטו על השבת אבל היוצר ב"ה נתן הקדושה והברכה בטבע השבת ע"ש העתיד (נח"י): (ו) ולא אמר אשר ברא ועשה, אלא לעשות, שפי' עמיד לעשות, כלומר כי בו ביום השבת שבת מכל מלאכתו הראוי לעשות בו שבת בו ממנו, ומכלל הדבר נשמע שעשאו בששי (ב"ר), ועל פי מה שאמרנו באת הקודם נכון הוא לחינת טעם של כי, פי' הטעם שנצרכו להיות בששי פי שנים מפני שגם הוא כן עשה לבראות בששי בכללים (נח"י):

אור החיים

שכבר נגמרה מלאכתו אין אחר מעשה כלום ובמה יעשה שותף. עוד מה היא הפעולה הגדולה האחת שבאמצעותה ישיג השגה זו. ועוד לו יהיה שיהיה מעשה זה גדול עד מאוד. מנין להם לומר דבר זה שהוא נעשה שותף, ואם לזד הגדלת השכר היה להם להגדיל שכרו לחלק לו ברכים (ישעי' כ"ג) ואורך ימים וגבורה ועושר וכו' ומנין מלאו להאריך לשון לזד עילאה להשתחף עמו במעשה בראשית. ולמה שפירשתי אמת יהגה חוכם ודבר ה' צפיהם אמת בטעם לודק כי להיות שהשבת היא המקיים העולם כל ששת ימים ואחר עבור ששת ימים יבא שבת אחרת ויחייבו ויקיימו עוד ששת ימים אחרים, ולך לדעת כי מציאות השבת בעולם הוא קיומו שמקיימין אותו^{י"ב}) כי אם אין מקיימין שבת אין שבת, ותמצא שאמרו ז"ל (שבת קנ"א): חלל עליו שבת אחד כדי שישמור שבתות הרכה^{י"ג}) ואם אין שומר שבת מה זאת עושה. ולזה כל המקדש על השבת וכו' פירוש מקיים ושומר קדושתו^{י"ד}) באמצעות זה ישנו לשבת ובאמצעותו מתקיים העולם. הראת לדעת כי הוא המקיים העולם ואין

לך שותף גדול מזה כדון והלכה. ולך לדעת כי מיום ברא אלהים אדם לא חסר העולם דבר המעמיד לדיק יסוד. עולם שהוא שומר שבת כי אדם שומר שבת היה ע"ה (צ"ר כ"צ) ואחריו קם שח צנו כי הוא היה לדיק גמור ואחריו כמה לדיקים וכשהוא נופל כבר בא השמש שומר שבת מחושלח וכו' נח שם אברהם וכו' ומשם לא פסקה שמירת שבת מישראל ואפילו במצרים היו שומרי שבתות כמאמרם ז"ל (שמו"ר פ"א) וכו'. והגם שכתבנו למעלה בפירוש פסוק ויכולו כי העמדה העולם הוא בחשק הקבלת אור המקיף והישר בנעלמות אין זה מכחיש לדברינו כאן כי זולת השבת אין הכנה בעולם להכיר לכסוף^{י"ה}) ולכלות אל הצורא והבן:

ד. אלה תולדות וגו'. כבר רז"ל דרשו (צ"ר י"ב) הכתוב אבל פשוטו של מקרא לא נודע^{י"ז}). ונראה כי להיות שקדם והודיע הכתוב כי אמר ה' לנבראים שיעשו גם הם תולדות לשמים לחלוק המים והרצב פרטים כאמור בדבריהם ולא רץ אמר גם כן להוויא חיות ולהוויא עצי פירות

אור בדיה

מלתקן ביום השביעי שבת ממנו, וכאן בא לומר שגם מהצריחה שהיתה ביום א' לא שבת אלא ע"י יום השבת. (רבד) פי' יום זה בעצמו בלי קיומו הוא כשאר ימים. (רבד) הא לך ראה שהשבת בעצמו אינו שבת, שמתעם זה מזה להללו, כדי שישאל ישרא

וארעא פד עבר יי אל ה וכל איקוני

תולדות ה עשות ה' בבראשית ב' ד' ביה ה' לו ירש' שני עול ביה' א, (כ"א) העולם פחות לומר שלדיקים שהיא קטנה ב לראות שחת, ופחותה למעט בארץ. כל עו ואינו לשון קוד יאמר הקדים, תיראון (שמות ע

ועשבים ולמים יטעה אדם ויני הפעולה ותולי לזה בא הכתוב תולדות שהוליו ככתוב בסדר ו יש מאין כדרך מאין לא כן בו יוס א' שברא בהם בראשית כמו שברא בלו שהטביע בו הו

רבט) כלומר נתן הפועל מה שהיה בו כ"כ בלו אות ה"א ו זולמן

תולדות השמים והארץ בהבראם ביום
עשות יהוה אלהים ארץ ושמים: וכל
שית השדה טרם יהיה בארץ וכל

וארעא פד אתבראו ביומא די
עבד יי אלהים ארעא ושמים:
ה וכל ארעא חקלא עד לא הוו

רש"י

לקט בהיר

ז) ואינו כמו ואלה המשפטים, אלא כמו אלה המצות
(רא"ם): ח) וזה ג"כ לדרך הב', והחילוק ביניהם במצבת
בהבראם, שלפי פשוטו פירושו כשבראם, כלומר בעת וציום
הבראם (רא"ם), אבל מיותר הוא, כי מה יהיה חסר אם לא
יאמרנו, ע"כ צריך לדבר אחר (מ"ל): ט) צור כמו צר
(רא"ם): י) פי' מי שרוצה לרדת וללאת לתרבות רעה, כן
הוא בגמ': יא) פי' אינו יכול ליעשות ממנו נפעל כמו
שיכול ליעשות מתיבת קודם, הא לך ראוי שאינו מגדירמו
(רא"ם): יב) פי' בלא ראיה הזכר מצד עצמו בהכרח
לומר כן, ומוכיח על כל מקום, שהלא אם תפרשו קודם היה
בארץ וקודם ינמא, זה הפך האמת, ואין טפל עליו כי לא
המטיח, אדרבה, ואם תפרשו קודם שהיה וקודם שינמא,
חסר א"כ מה היה אז (ג"א): יג) פי' משם יש הוכחה
ג"כ, שאם תאמר קודם תיראון פי' קודם הייתם יראים,
יהיה זה הפך האמת, ואם תאמר קודם שהייתם יראים, חסר

תולדות השמים והארץ בהבראם ביום
עשות ה'. למדך שכולם נבראו בראשון^ה, ד"א
בהבראם בתי בראם (מנחות כ"ט), שנאמר (ישעי' כ"ו
ד') ביה ה' צור עולמים, בתי אבותיהם הללו של השם
יאר^ט שני עולמים, ולמדך כאן שהעולם הזה נברא
בה"א, (ס"א רמז כמו שהס"א פתוחה למטה כך
העולם פתוח לשמים בתשובה, ועוה"ב נברא ביו"ד
לומר שלדיוקים שבאותו זמן מועטים (מנחות סג) כמו י'
שהיא קטנה באותיות) רמז שירדו (הרשעים) למטה
לראות שחת, כה"א זאת שסתומה מכל לדדי
ופתוחה למטה לרדת דרך שס": (ה) טרם יהיה
בארץ. כל טרם שבמקרא לשון עד לא הוא (חוקק),
ואינו לשון קודם, ואינו נפעל^י לומר הערים כאשר
יאמר הקדים, זה מוכיח^י, (וטוד אחר^י), כי טרם
תיראון (שמות ע"ג), עדיין לא תיראון, ואף זה תפרש

אור החיים

עושה דבר כמו כן השמים והארץ. וטעם שלא
הזכיר אלה שמים וארץ ולא הזכיר המים כי הוא
כלול בשמים. ושיעור תיבת בהבראם כאילו אמר
בהם בראשית^י פירוש לתולדות הזכרים. או תפרש
כשיעור תיבת (שמות ב' ע') היליכי ואמרו ז"ל
(שמו"ר פ"א) זה שליכי^י וכמו כן יכוין הכתוב
אומרנו בהבראם פירוש באותן האמורים בסמוך
בראם ולעולם הוא היוצר הוא הבורא:
ה. וכל שית השדה וגו'. י"ג) צא להודיע מה
שרמז בפסוק ראשון כי הוא הבורא
הכלי^י על דרך שפירשתי. ואמר כי הארץ לא
הולאה למחה עד אשר השקה ה' והוא אומרנו כי

ועשבים ולמים אמר ישראו המים וכו' כדי שלא
יטעה אדם ויחשוב כי הארץ והשמים מעלמם עשו
הפעולה וחוליד המחשבה הלזו תולדות משבשות,
לזה צא הכתוב ואמר אלה תולדות השמים פירוש
חולדות שהולאו השמים והארץ דבר יום ציומו
ככתוב בסדר הימים לא תחשוב כי הם עשו הדבר
יש מאין כדרך הבורא יתעלה שמו שברא הכל יש
מאין לא כן הוא אלא בהבראם ציום עשות שהוא
יום ה' שברא ה' אותם כח הבריאה שברא הם
בהם בראשית^י שולאו מה שגזר עליהם אחר כך
כמו שברא באדם כח המוליד כח אופן הבריאה
שהטביע בן הוא היוצר ב"ה הוא הבורא ואין אדם

אור בהיר

רכב) כלומר נתן בהם. (דל) צמוך השמים והארץ ברא ונתן ב"ה כל התולדות הללו בכת, והם על ידי מאמר הולאו מכה אל
הפועל מה שהיה במוכס. (רלא) מביא ראיה משם, שראינו שחול אמרו כי אות ה"א מן תיבת היליכי הוא במקום תיבת "זה",
כ"כ כאן אות ה"א מן תיבת בהבראם יהיה במקום תיבת "זה", וכאילו אמר בזה בראם, כלומר בזה השמים וארץ. והמשל בזה, אומן נגר
רצוה לרוא שאלו יאל חסות עם המצות פה אף הולאו

בראשית ברא. בגימטריא בראש השנה נברא העולם¹².
בראשית. בגימטריא בתורה יצר שבשביל התורה שנקראת ראשית (נ"ר א ב) ¹³ נברא
העולם (שס א ד) ¹⁴. ד"א בגימטריא שש סדרים (מדגט אגדה) ¹⁵. ד"א בגימטריא ישראל
כחר בעמים, ובגימטריא תרי"ג יצר שברא העולם כשביל ישראל (ויק"ל לו ד) ¹⁶ שיקיימו
תרי"ג מצות ¹⁷.

בראשית א. ברא² רקיע ארץ שמים ים תהום (עי' מגיגט יג) ¹⁸. ד"א בראשונה ראה אלהים
שיקבלו ישראל תורתו (נ"ר א ד) ¹⁹.

בראשית. ג' ראשי פסוקים. בראשית ברא אלהים. בראשית ממלכת יהויקים (ירמיה כו א).
בראשית ממלכת צדקיה (שס כח א. מט לד) ²⁰ זהו שאמרו רז"ל בסוף פרק יש בערכין (י).
עיי"ש) ביקש הקב"ה להחזיר העולם לתוהו ובהו בשביל חטאת יהויקים, כיון שנסתכל
בצדקיהו וכדורו נחיישבה דעתו ²¹.

7 ברא אלהים את. ס"ת אמת. מלמד שברא הקב"ה העולם באמת, כמו שנאמר (תהלים
קיט קס) ראש דברך אמת (נ"ר א ו) ²². ברא אלהים את. ס"ת אמת. וירא אלהים את.

א. בכתיב מתחילות הפרפראות בדיבור זה. ב. "ברא" עפי' כתיב מ'. ובדפניו וכן בחומשים ליתא. ג. בדפניו: בראשית
ברא אלהים. ועיין בהערות.

18. וא"ר יהודה אמר רב עשרה דברים נבראו ביום
ראשון ואלו הן שמים וארץ תהו ובהו אור
וחשך רוח ומים מרת יום ומדת לילה ע"כ. אבל
רקיע לא נזכר שם. ושם (יב, ב) משמע דרקיע
ושמים חד הם וגם בקרא כתיב (להלן א, יח)
ויקרא אלהים לרקיע שמים, ועי' רמב"ן שם
(הערות הגרי"ע שטרן זצ"ל). רמו רבינו מובא
בהר"ו לבעלי התוס'.

19. אלולי שצפה הקב"ה שאחר כ"ו דורות ישראל
עתידין לקבל את החורה לא היה כותב צו את
בני ישראל וכו'. ועי' לעיל הערה 3. "בראשית ברא"
בגימטריא ה' חסיני בא חוח חשעיר למו" (דברים
לג, ב) רמו שבבראשית ברא ראה שיקבלו ישראל
את תורתו (רמזי התורה לר"י אורבך). בראשית,
אותיות הקדומות ל"בראשית" (אקוט"ש) בגימטריא
"תורה" רמו מ"ש כוזה"ק דקב"ה הוה מסתכל
כאורייתא וברא עלמא (מזמרת הארץ). ועי' בס'
אגרא דכלה צירופי "בראשית" בקצ"ד אופנים.
20. אין זה ראש פסוק. ועיין במס"ג ובחוש"ש
אות נד.

21. כ"ה כפתי"מ והדפניו אבל בגמ' שם: מאי
דכתיב בראשית וכו' ביקש הקב"ה להחזיר את
העולם לתוהו ובהו בשביל יהויקים, כיון
שנסתכל כדורו נחיישבה דעתו. בקש הקב"ה
להחזיר את העולם לתוהו ובהו מפני דורו
של צדקיהו, כיון שנסתכל בצדקיהו נחיישבה
דעתו. וכל' הגמ' איתא הרמו בטעמי המסורת
למהר"ם מרוטנבורג. וכפי הנראה יש כאן חסרון
גיכר בד' רבינו. ופירש"י: דכתיב ביהויקים
וצדקיהו בראשית, לפי שביקש הקב"ה להפוך
מעשה בראשית בימיהם עכ"ל. והן הן ד' רבינו
עפ"י דרשת המסורה.

22. ר' יצחק פתח, ראש דברך אמת וגו' (תהלים
קיט, קס). א"ר יצחק מתחלת כרייתו של עולם

וצדיק שלוש מאות ועשרה עולמות שני' (משלי ח,
כא) להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא.

12. עיין מש"כ לעיל הערה 6. ונראה דמשום דיש
כאן רמז לבריאת האדם על כן "העולם" אינו
בגימטריא.

13. ואין ראשית אלא תורה היאך מה דאת אמר
(משלי ח, כב) ה' קנני ראשית דרכו. ועיין
באוה"ת אופן ה'.

14. ראה מש"כ לעיל הערה 3.

15. בראשית, שש אותיות הם כנגד ששה סדרי
משנה. (ובזה רמז לתושבע"פ כמש"כ לעיל,
"בראשית" "ברא שתי"). ובפענח רוא: בראשית, בריא
ש"ת סדרי משנה שבשביל אלו ברא את אלו.

16. דאמר ר' ברכיה שמים וארץ לא נבראו אלא
בזכות ישראל דכתיב בראשית ברא אלהים
ואין ראשית אלא ישראל שני' (ירמיה ב, ג) קדש
ישראל לה' ראשית תבואתו. "בראשית ברא"
בגימטריא "בריאח זו בשביל ישראל" (ברכת פרץ).

17. ראה מש"כ לעיל הערה 4. ובתנחומא ויקהל
ה שאו מרום עיניכם וראו בזכות מה עומדין
אלה תולדות השמים, בזכות ואלה שמות וכו' בזכות
אלה העדות והחקים והמשפטים [בזכות ואלה שמות
בני ישראל שמקיימן התורה דכתיב כה אלה העדות
וכו'. עץ יוסף]. ובמדרש אגדה: בראשית בהסירך
השייץ עולה תרי"ג, כנגד תרי"ג מצות והשייץ
שחייב אדם לשונם לבניו שני' (דברים ו, ז) ושננתם
לבניך ע"כ. מנין התיבות שבמעשה בראשית הוא
תל"ד ובזכרות ראשונות (שמות כ, א-ד) קע"ט
תיבות, בסה"כ תרי"ג לרמו כי מעשה בראשית
נשלם יכמתן תורה (ר"ט וקסלר ז"ל). וברא"ג:
"בראשית" גימטריא "תרי"ג קודם העולם" פי' כי
התורה שמצוותיה הם תרי"ג בראם האלוה ב"ה
קודם שברא העולם, זה שאמר הכתוב (משלי ח,
כב) ה' קנני ראשית דרכו.

בראשית סס"ו ס"ז ג"ט

פקודיך רחמיית יי הודך
חסדך אפי יתי: קס שירוי
פתגמך קשוט ולעולם
כל דיני צדקתך:
קסא רברבין רדפו יתי
מגן ומפתגמך דלח לבי:
קסב חדי אגא על מימרך

חניני: קס ראש דברך אמת ולעולם כל →
משפט צדקך: פ קסא שרים רדפוני חנם
ומדברך קרי: ומדברך פחד לבי: קסב שש
אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב:

רש"י

(קס) ראש דברך אמת. סוף דברך הוכיח על הראש שהוא אמת, שכששמעו האומות אנכי ולא יהיה לך ולא תשא אמרו הכל להנחמו ולכבודו, כיון ששמעו כבוד, לא תרנח, לא תנאף, הודו על ראש דברך שהוא אמת: (קסב) שש אנכי על אמרתך.

מצודת ציון

(קסב) שש רב. כזה רבה וגדולה:

מצודת דוד

(קס) ראש דברך. תחלת דברך שאמרת בהר סיני אנכי ה' אלהיך הוא אמת: ולעולם וגו'. ולכן יעמדו לעולם כל משפט צדקך ולא תבוטל בשום זמן, הואיל והמצווה הוא ה' האלהים הקיים לעד: (קסא) שרים וגו'. אף כי השרים רדפוני בחנם על לא חמס ובידי הלא היה לנקום נקם, אבל מדברך פחד לבי ולא שלחתי בהם יד: (קסב) על אמרתך. על קיום אמרתך: כמוצא. כאדם המוצא שלל רב:

אבן עזרא

(קס) ראש. תחלת דבור שצויתני הוא האמת ורבי ישועה אמר רמו לדבור אנכי בהר סיני: (קסא) שרים. הם המשתררים ולא פחדתי מהם רק מדברך: (קסב) שש. דבק בפסוק העליון לא פחדתי מהשרים ולא דאגתי, רק ששתי באמרתך כאילו נצחתי השרים ולקחתי שללם:

רד"ק

(קס) ראש. מראש העולם: ולעולם. כלומר כל ימי העולם היה דברך ומשפטיך אמת וצדק, כן היה וכן יהיה לעולם: משפט צדקך. משפטיך שהם בצדק. או פירושו תחלה מה שצויתני הוא האמת, והוא יחודך שאמרת אנכי ה' אלהיך, וכן צויתני על כל משפטי צדקך שנשמרם לעולם אין להם זמן. או פירושו כיון שצויתני תחלה להבין יחודך עלינו לשמור לעולם כל משפט צדקך, כי הם כסולם לעלות אל ידיעת יחודך:

מדרשי חז"ל

(קס) ראש דברך אמת וגו'. דרש עולא רבה אפיתחא דבי נשיאה, מאי דכתיב יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך, מאמר פיך לא נאמר אלא אמרי פיך, בשעה שאמר הקב"ה אנכי ולא יהיה לך, אמרו אומות העולם לכבוד עצמו הוא דורש, כיון שאמר כבוד את אביך ואת אמך חזרו והודו למאמרות הראשונות. רבא אמר מהכא: ראש דברך אמת, ראש דברך ולא סוף דברך, אלא מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת. (קידשין לא.).

(קסב) שש אנכי על אמרתך וגו'. תניא רשב"ג אומר: כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה כגון מילה דכתיב שש אנכי על אמרתך כמצא שלל רב, עדיין עושין אותה בשמחה. (שבת קל.).

ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. אורה זו תורה, וכן הוא אומר כי נר מצוה ותורה אור. שמחה זה יום טוב, וכן הוא אומר ושמחת בחגך. ששון זו מילה, וכן הוא אומר שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב. ויקר אלו תפילין. (מגילה טו.).

נושאי הפרק

(קסא-קסח) מעלת השומר תורה ומשפטיה.

זוה שמזהיר התנא (עי' אבות פ"ב משנה ד) 'עשה רצונך כרצונו כדי שיעשה רצונו כרצונך', פירוש עשה רצונך כרצונו, כמו שרצון הקב"ה להשפיע כך יהא רצונך, כדי שיעשה רצונו כרצונך, לא נתינת טעם הוא, אלא ראוי למעלה שיהא רצונו כרצונך שווין:

הנ"ל צווחין הב' ל'ן' חיי, כלומר למענינו תן חיים, וכן מזונו, וזהו ככלבים אינו מצווחין לגרמייהו, ואינן רשאים, אלא כוונתינו יהיה שיהיה להקב"ה תענוג מזה כה. נמצא לפי דברינו אלה שגם המקבל הוא משפיע, דהיינו שמשפיע להקב"ה תענוג כו.

וזהו שאמר 'זכרנו' לחיים, כלומר תן לנו חיים כדי שנהיה אנהנו בכחינת הזכר, דהיינו משפיעים לך תענוג, ולמה לך זה, כי 'מלך חפץ בחיים' אתה, ונמצא כשאנו מקבלין מאתך אנו משלימים חפצך, לכן 'כתבנו בספר החיים למענך אלהים חיים', כלומר 'למענך' שיהא לך תענוג מזה כו.

7 ויכון בחסד כפאך ותשב עליו באמת (נוסח תפילת זנתנה חוקף). כי כשהקב"ה דן את עולמו בחסד אזי יש קיום, וזהו 'באמת', כי אמת הוא דבר הקיום כה, אבל חס ושלום כשהקב"ה דן כו' אז הצדיקים שבדור יש להם כח לבטל, וזהו 'מי מושל בי צדיק' (מו"ק טז, ב), ונמצא כביכול אינו

כתבנו לחיים, ואינן עוי נפש ככלבים, דאינן אומין דעלמא דצווחי לגביה ולית לון בושת אנפין, דלא אית מאן דקרא ליה בתיובתא דיתוור שכינתיה לקודשא בריך הוא, דאיהי מרחקא מיניה, למהדר לגביה. ע"כ. כה. ע"י פרשת כי תבוא ד"ה והוקירך: כי תפלתו בראש השנה ובימים נוראים שהשם יתברך ישפיע עלינו רב טובות וברכות, והנה בוהר הקדוש מקפיד מאד על דבר זה, כידוע מאמר הזוהר בריש שחא אינון צווחין כו'. אמנם נראה, בבקשות בני אדם יש שני בחינות, יש כחינה שמבקש מהבורא ב"ה שיתן לו, כי הבורא ב"ה שש וגיל בהשפעתו לאנשי סגולתו לבניו החביבים, כאשר האב אוהב את בנו כשמשפיע ונותן לבנו יש לו חדוה וגילה מזה, כן הבורא יתברך, ולהיפוך חס ושלום כשאינו יכול להשפיע מחמת העדרת המקבלים, כביכול השם יתברך לא ניחא ליה בזה, כמאמר חכמינו ז"ל יותר מה שהעגל רוצה לינוק פרה כו'. ובהיות הדבר כן, אז בראש השנה ששופטים את ישראל לפניו, המשפט הוא לאלהים כביכול, כי השם יתברך מקבל תענוג מזה בהשפעתו לישראל, וכאשר ישראל ראויים ויכולים לקבל יש לו להבורא יתברך חדוה. ע"כ. וע"ע פרשת וארא ד"ה ויצום אל בני ישראל. כו. וע"י פרשת תזריע ד"ה או יבואר אשה כי תזריע. כו. ע"י תולדות אהרן לימים נוראים ד"ה יש אותיות: והכלל, כי משפיע הוא בחינת 'זכר' ומקבל היא בחינת 'נוקבא', וזהו שאמר אדמו"ר הרב הגאון בוצינא קדישא וצלה"ה: 'זכרנו לחיים', שאנו מבקשים בימים נוראים מהשם שיתן לנו חיים, אבל לא בשבילנו לבד, רק כדי להוסיף לך תענוג, ונעשים אנהנו בבחינת 'זכר', וזה 'זכרנו לחיים' שהוא לשון זכר. 'מלך חפץ בחיים', כי איתא בגמרא 'יותר ממה שהעגל רוצה לינוק פרה רוצה להניק', וזה 'מלך חפץ בחיים', כי אתה הוא מלך החפץ בחיים, ולכך אנו מבקשים 'זכרנו בספר החיים למענך אלהים חיים', כי אנהנו מתפללין הכל למענך, כדי שיתגדל ויתקדש שמך בכל העולמות. ע"כ. כה. ראה ס' לקוטי תורה מהרב בעל התניא פ' מטות ד"ה ואשה כי תדור: ועיקר פירוש 'אמת', אין ר"ל היפך מן השקר לבד ח"ו, אלא היינו כמו שכתוב 'זכרנו מים אשר לא יכזבו מימיו', דהיינו היפך נהרות המכזבים, במשנה פ"ח דפרה, שהוא מה שנפסקים לפעמים. ע"כ. וע"ע שפת אמת פ' נח תרן: כאשר שמעתי מפי מו"ז ז"ל, כי 'אמת' הוא מה שקיים לעולם, ודבר שיש לו הפסק נקרא 'זכר', כדאיתא בלשון חכמים 'מעין המכזבין מימיו' כו'. ע"כ. ושם פ' קרח תרמח ד"ה ברש"י: ופירש אדוני מו"ז ז"ל ש'אמת' הוא דבר המתקיים לעד, כי מים המכזבים מימיהם פעם אחת נקראים 'זכר', היפך האמת. ע"כ.

תמיד לכל
ופץ שיהיה
פי'ע תמיד,
יתברך מה
אין אנו
נו, כביכול
לחיצונים,
ילוק אשר
זין היותנו
ג.
אל לומר
צעד חיים
א, שיהיה
י' השפע.
בריש כל
זיי הב לך
מצווחין
מץ לבב
ה אף על
בני חיי
נו שיהא
לנו כדי
זי השם
הקדוש

ון ישראל
, ואלמלא
נא מאתר
, והשתא
:א דאינון
לא עבדי
יי רעותא
הון יהבי
תא, והא
געוליהון
כה ז"ל
ה חיי,

הרב"ק רבי יצחק מארדכי שוק ז"ל
שכן ונסדו אל מיתו אנוג ראנן
בהוצאה מלון פמרוג חן - אג צונן

מתקיים כו', אבל כשהקב"ה דן את עולמו
 בחסד אז יש לו קיום ואין מי שיבטל. וזהו
 'ויכון בחסד כסאך ותשב עליו באמת',
 כיון שכונן בחסד כסאך אז הוא
 'באמת' כ"ט: ל

בשחרית דראש השנה קודם הקדושה
 (פיוט 'מלך במשפט'): 'ומידו ניתן
 שתי קדושות ויוקדש באחת משלש
 קדושות'. יבואר על פי המדרש, דאיתא
 משל למלך שיש לו שלשה כתרים ונתן
 לבנו שני כתרים, ולא השאיר לעצמו אלא
 כתר אחד, ושאלו למלך למה נתן לבנו שני
 כתרים ולו כתר אחד, והשיב שכבר שמי
 יצא בעולם ושם בני עדיין לא יצא בעולם,
 ולכך נתן לבנו שני כתרים ל'. ויבואר מה
 הם שתי קדושות שנותן לעמו ישראל,
 האחת מה שיש לו רחמים על עמו ישראל,
 והבחינה השנית מה שנתן כח- לעמו
 ישראל לצמצם רחמנותו, כי באמת
 רחמנות הבורא ברוך הוא עד אין סוף לא.
 ויבואר הפסוק (ויקרא יא, מד) 'והתקדשתם
 והייתם קדושים כי קדוש אני'. ועיין
 במדרש (ויק"ר כד, ט) יכול כמוני, תלמוד

לומר 'כי קדוש אני', קדושתו למעלה
 מקדושתכם, הרצון בזה, כי כל מה שאדם
 הוא דבוק בקדושת הבורא יתברך, הוא
 יודע בעצמו שהוא מרוחק מקדושת
 הבורא יתברך, ובמה הוא יודע שהוא
 מקורב לקדושת הבורא, כשהוא משיג
 קדושת הבורא ברוך הוא ויודע שהוא
 מרוחק מקדושת הבורא ברוך הוא. וזהו
 יכול כמוני, תלמוד לומר כי קדוש אני,
 קדושתו למעלה מקדושתכם לב:

בגמרא (ר"ה יז, א) ורב חסד כו' (שמות לד, ו) חד
 אמר נושא, וחד אמר כובש. ועיין
 ברש"י כובש הזכויות ל', ויש בכאן דקדוק
 הלא בכתוב נאמר 'יכבוש עונותינו' (מיכה
 ז, יט). ויבואר, כי הענין, השם יתברך ברוב
 חסדו דרכו להטיב, כשבא לפני כסא הכבוד
 חס ושלום עונותיהן של ישראל, הוא מלמד
 זכות על ישראל עם קדושו. ובשני בחינות,
 הבחינה האחת, שאומר הם אינם חייבים
 על עונותיהן כלל וכלל, כי בידי הכח
 והגבורה, ובידי למנוע אותם מלעשות שום
 דבר נגד רצונו, ואני כביכול בעצמי גורם
 לעונותיהן, כהא דכתיב (מיכה ד, ו)

כז. ע"י פרשת בלק ד"ה או יבואר הנה ברוך: וידוע כשהקב"ה גזור גזירה הצדיק יכול לבטלה (מ"ק טו, ב).
 וזה פירוש הפסוק 'ויכון בחסד כסאך ותשב עליו באמת', כי כשהקב"ה הוכן בחסד כסאו ומעורר רחמיו וחסדיו
 על ישראל, אז הוא יושב עליו באמת, שאין הצדיק מבטלו, אבל כשהוא להיפוך חס ושלום אז הצדיק מבטלו,
 וצריך הקב"ה לקום מכסא דין ולישב על כסא רחמים, ונמצא לא היתה ישיבה באמת. ע"כ. וע"ע שם ד"ה
 קום בלק ושמע. וראה בית לוי כאן. 5. ע"י ויק"ר כד, ח: ר' אבין אמר אחריו, משל לבני מדינה שעשו
 ג' עטרות למלך, מה עשה המלך נתן בראשו אחת ושתיים בראשם של בניו, כך בכל יום ויום העליונים
 מכתירין להקב"ה ג' קדושות, מה הקב"ה עושה נתן בראשו אחת ושתיים בראשן של ישראל, הה"ד 'דבר
 אל כל עדת בני ישראל קדושים תהיו', והתקדשתם והייתם קדושים. ע"כ. 6. וע"י פרשת וישב ד"ה
 או יבואר שלשלת: וישראל משלשים בשלוש קדושות לקדוש, ועיין פייט יום א' דראש השנה קודם קדושה
 'ומידו ניתן שתי קדושות', עיין פירושו שם: מצינו שתי קדושות בישראל, וקדושה אחת בהקב"ה, נתן בראשו
 אחד, ובראשן של ישראל שתיים. ע"כ. 7. ע"י פרשת עקב ד"ה או יבואר ועתה מה, ומה שצויין בהערה
 שם. 8. ז"ל שם: 'כובש' את כף המאזנים של זכות, ומכריעין את העונות. ע"כ. וע"י להלן שבת תשוכה
 ד"ה מי אל כמוך, ובהערה שם.

ואשר הרעותי
 העונות והם עו
 נושא כו', הרו
 לעצמו, שנאמר
 ויש עוד בחינה
 ישראל על עו
 מחמת שהם למ
 על ידי זה הנ
 רואין למעלה א
 פלל. וזהו י
 מחמת שהם לכ
 הם גוברים ע
 פי
 ובה יבואר הו
 נושא עון
 על פי משל, כי
 שאין לו עמו ג
 שטות, אזי אין
 רואה שבגו חס
 אז מגדיל השו
 פניו שלא לעו
 ע"י ברכות לא
 אחרונות. אמר רב
 (רישא דקרא 'אוספה הצ
 אלמלא שלש מקרו
 ישראל (במשפט, אבל
 'הנה כחומר בידו
 לכם לב בשר'. ע"י
 שבראם, ואלו הן,
 ע"י הפטרת ש
 על היצר הרע. והנד
 קלא אתה גרמת לנו
 ופחד תמיד. וכשמו
 והמצות נשאר אצלי
 נושא עון, דהיינו כ
 נושא מאתנו למעלו

ה כִּי לֹא אֶל־חַפֵּץ רָשָׁע אֶתָּה לֹא יִגְדֶךָ
 רַע: וְלֹא־יִתְיַצְבוּ הוֹלְלִים לְגַגְד עֵינֶיךָ
 שֵׁנֵאתָ כַל־פְּעָלִי אֹן: הַתְּאֵבֵד דְּבָרֵי כֹזֵב
 אִישׁ־דָּמִים וּמְרֵמָה יִתְעַב יְהוָה: הַוְאֵנִי

ה מַטּוֹל דְּלֹא אֱלֹהֵי רַעֵי
 רָשָׁעֵי אֲנִי לֹא אֶתּוֹתֵב
 עֵפֶד בִּישָׁא: וְלֹא
 יִתְעַדְדוּן מִתְּלַעְבוּן קֹבֵל
 עֵינֶךָ סְנִיתָא כֹּל עֲבָדֵי
 שְׁקֵר: הַתְּאֵבֵד מִמְּלֵלֵי
 כְּדִבּוּתָא אֲנִשׁ שְׂרֵי דָם

זְפִי וּנְכֵלָא יִרְחַק יְיָ: הַוְאֵנָא פְּסִנְיָי מוֹכֵךְ אַעוּל לְבִיתְךָ אֶסְגוּד לְהִיכְלָא דְקוֹדֶשְׁךָ בְּדַחְלִתְךָ:

רש"י

(ה) כִּי לֹא אֶל חַפֵּץ רָשָׁע אֶתָּה. וְנֹאֵה לֶךְ לֹא־כִזֵּב
 הַרְשָׁעָה מִן הַעוֹלָם: לֹא יִגְדֶךָ רַע. לֹא יִגְדֶךָ אֲלֵךְ:
 (ו) הוֹלְלִים. מַשְׁמָטִים, וְנִלְטוּן מִשֵּׁנָה מַעֲרֻבְצִין:

מצודת דוד

(ה) כִּי לֹא וְגו'. וְלֹא תִתֵּן כַּח בִּיד הַרְשָׁעִים הַמְרִיעִים
 לִי: לֹא יִגְדֶךָ. לֹא יִדְוֹר הָרַע אֲצִלְךָ, וְהוּא דֶרֶךְ מַשֵּׁל,
 לֹא־יִתְיַצְבוּ. אֵינֶךָ חַפֵּץ
 שְׂרָשָׁעִים יַעֲמְדוּ מוֹל עֵינֶךָ: (ז) תְּאֵבֵד. יִדְעֵתִי שֶׁתְּאֵבֵד
 אֶת הָאוֹרֵב עַל דָּם רַעוּ וּבִמְרֵמָה דָּבָר עֲמֹר בְּאֵהֱבָה, וְכַמוּ כֵן יִתְעַב וַיֵּאבֵד אֶת הַמְּדַבֵּר עַל־י כֹּזֵב, כִּי הֵלֵא עֲמִי
 מְרֵמָה יִדְבֵר כְּאֵילָנוּ הוּא לִי לְאוֹהֵב:

אבן עזרא

אֲנִשִּׁי אֲרִץ: (ו) לֹא. טַעַם יִתְיַצְבוּ כַּדְרֵךְ הָעֲבָדִים
 נִצְבִים עַל מַלְכָם: (ז) תְּאֵבֵד אִישׁ דָּמִים וּמְרֵמָה. הוּא
 הַרְכִיל, כְּמוֹ חֵץ שְׁחוּט לְשׁוֹנֵם מְרֵמָה (וַיִּמְיָה ט ז):
 יִתְעַב ה', הַשֵּׁם הוּא הַפּוֹעֵל, וְהַטַּעַם שֶׁהוּא נִתְעַב
 כְּעֵינֵינוּ וְנִמְאָס: (ח) וְאֵנִי. שֶׁב לְאִשֵּׁר הַחֵלֶךְ בְּקֶר

רד"ק

לְהִכִּיט בְּפָנָיו: (ז) תְּאֵבֵד. תְּאֵבֵדִים מִלְּפָנֶיךָ, וְכֵן אִישׁ
 דָּמִים וּמְרֵמָה יִתְעַב ה', שֶׁהֵם נִתְעַבִּים וְנִמְאָסִים בְּעֵינָיו.
 וְכֵן הוּא דֶרֶךְ הַלְשׁוֹן לְדַבֵּר. פֶּעַם לְנוֹכַח וּפֶעַם שֶׁלֹּא
 לְנוֹכַח: (ח) וְאֵנִי. הֵם נִמְאָסִים בְּעֵינֶיךָ, אֲבָל אֲנִי אֲבֵא
 בִּיתְךָ בְּרוּב חֶסֶדְךָ, שְׁאֵנִי מְקוּהָ מִמֶּךָ וְאֶשְׁתַּחֲוֶה אֵל
 הֵיכַל קֹדֶשְׁךָ בִּירְאֶתְךָ שֶׁהִיָּה עַל פָּנָי, וּפְיִרוּשׁ אֵל הֵיכַל,

מדרשי חז"ל

אֲחֵר אֱלוֹ. שְׂמִבְּיֵאִין יִלְלָה בְּעוֹלָם. דְּבַר אַחַר עֲרֻבֵיזֵא
 כְּמָה דְאָמַר לְשַׁחֲוֵק אֲמַרְתִּי מֵהוֹלֵל. שְׁנֵאתִי כֹל פּוֹעֵלֵי אֹן,
 זֶה דְּוֹאֵג וְאֲחִיתּוֹפֵל שֶׁהִיָּתָה פְּעוּלָתָן שֶׁל אֲמַת וְעֵשׂוֹן אוֹתָהּ
 שֶׁל עוֹל. (יִלְקוּ"ש).

(ז) תְּאֵבֵד דְּבָרֵי כֹזֵב וְגו'. זֶה דְּוֹאֵג וְאֲחִיתּוֹפֵל, דּוֹכְרֵי כֹזֵב
 הֵן וְדִיבּוּרָן, רַבִּי פִּנְחָס אוֹמֵר הֵם וּמְדַבְּרוֹתֵם. אִישׁ דָּמִים
 וּמְרֵמָה, שֶׁהִחִירוּ גִילּוּי עֲרִיּוֹת וּשְׁפִיכוֹת דָּמִים. יִתְעַב ה',
 שְׂאִינָם לֹא חִיִּין וְלֹא נִדְוִנְיָן. דְּבַר אַחַר, תְּאֵבֵד דְּבָרֵי כֹזֵב
 מְדַבְּרֵי הַרְבֵּה הַמְּכֹבֵד הֵם וְדִיבּוּרָם כֹּזֵב הוּא. רַבִּי פִּנְחָס אוֹמֵר

שֵׁנֵי דְּבַר יִתִּי בְּצַדִּיקְךָ
 מִן בְּגַלֵּל תְּשַׁבְּחֵנִי תִּקְוִין
 קְדָמִי אוֹרְחֶיךָ: מַטּוֹל
 דְּלִית בְּפָנֶיהוֹן דְּרָשִׁיעֵי
 כִּינּוּתָא גּוֹפִיָהוֹן מִלִּין
 אֲתִרְנוּשְׂתָא הֵיךְ שׁוּל
 פְּתִיחַ גְּרוּנְהוֹן לִישְׁנָהוֹן

(ט) שוֹרְרֵי. עוֹיְנֵי הַמְּנַפְּסִים;
 שׁוֹרְרֵי, כְּמוֹ אֲשׁוּרֵי וְלֹא קְרוּבֵי
 אֵינִן בְּפִיָּהוּ נְכוֹנָה. נִרְאִים כִּי

מצודת ציון

(ט) שוֹרְרֵי. עֵינֵי הַבְּטָה. כְּמוֹ לֹא
 (י) נְכוֹנָה. מִלְשׁוֹן נְכוּן וַיִּשְׁבַּח קְרֹב
 שְׁבַר, כְּמוֹ עַד יַעֲבֹר הַוּוֹת (לִקְטָן מ ט)
 קִרְא בְּגִרוֹן (שְׁשֵׁי מ ט): יִחַלְקוּן
 מִפְּלִתִי לְבַל יֵאֲמָרוּ יִדְיָהֵם רַמָּה ה'
 (י) כִּי אֵינִן בְּפִיָּהוּ. אֵינִן בְּפִה אַחַד
 לְשִׁבְרֵי אוֹתִי, וְגִרּוֹנָם כְּקַבֵּר פְּתוּחַ

תְּשַׁמְעֵי קוֹלֵי שֶׁהוּא בֵּא אֵלֵי בִי
 מִנְחָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת כְּהִיכֹל כְּמִבְּיֵא לִי
 שֵׁם כְּתוּב וְהַשְׁתַּחֲוִית לִפְנֵי ה'
 וְהִנֵּה הַטַּעַם אֵינִן לִי מִנְחָה רַק־לִי
 עָלַי. וְטַעַם בִּירְאֶתְךָ אֵיךְ לִי
 בִּירְאֵתִי מִמֶּךָ, כְּדֶרֶךְ וּבְעֵבֹד תְּהִי
 (שְׁמוֹת כ י): כִּי אֲחִירִים יִרְאוּ מֵה
 תְּפִלְתִּי שֶׁתִּנְחַנֵּי בְּדֶרֶךְ צִדְקָתְךָ:
 אֲפַחַד שֶׁתִּמְעַד רְגְלֵי וְתַעֲנִישְׁנִי
 וְטַעַמִּי, מְגֻזֵּר אֲשׁוּרֵנוּ (לִקְטָן י)

כִּי הַמְּשַׁתַּחֲוֶה לְאֵל יִשִּׁים הֵהִיֵּן
 מִגְּמַתּוֹ, וְנִכְנָדוּ יִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל: וְפ'
 קֹדֶשְׁךָ, הוּא הַבַּיִת שֶׁהִיָּה בּוֹ הַזֵּ
 הִיא תְּפִלְתִּי אֵלֶיךָ שֶׁתִּנְחַנֵּי בְּצִדְקָתְךָ
 לְלַכֵּת דֶּרֶךְ צִדְקָה וּמִשְׁפָּט וְתִנְחַנֵּי
 לְמַעַן שׁוֹרְרֵי: שֶׁלֹּא יִשְׁמַחוּ לִי
 כְּמוֹ אוֹיְבֵי, וְהִיא מְגֻזֵּרֵת אֲשׁוּרֵנוּ
 שֶׁהוּא מְכִיט לְרַעוּת, וְזֹאת הַתְּפִלָּה

פ'רשה לב

מסורת המדרש
א. תאבד דוכרי כזב
להלן פל"ח-א. ילו"ש
תהלים תרלא. (כה"ע).

א. ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התבה
פתיב (תהלים ה. ז) תאבד דוכרי כזב איש דמים ומרמה
יתעב ה' מדבר בדואג ואחיתפל דוכרי כזב הן ודבורן ב'
פינחס אמר הן ומדברותיהן איש דמים ומרמה זה התיר
גלוי עריות ושפיכות דמים וזה התיר גלוי עריות ושפיכות
דמים שנאמר באחיתפל (ש"ב טז, כא) בא אל פילגשי
אביך ושפיכות דמים דכתיב (שם יז, ב) ואבוא עליה והוא
יגע ורפה ידים וכתיב (שם-שם שם) והפיתי את המלך
לבדו וזה התיר גלוי עריות ושפיכות דמים נחמן ברה דר'
שמואל בר נחמני אמר לשאול וכי יש אישות לך ויד הלוא

א. "ויאמר ה' לנח, בא אתה וכל ביתך אל התבה, כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה"
— בכל הפרשה כולה נאמר השם "אלהים", שהוא כינוי למדת הדין, וכאן אמר "ה'", שהוא כינוי למדת
הרחמים (יפ"ת) — כתיב: "שנאת כל פועלי און, תאבד דוכרי כזב, איש דמים ומרמה יתעב ה'",
— פתח הכתוב בלשון רבים וסיים בלשון יחיד — מדבר — הכתוב — בדואג ואחיתופל —
שהיו גדולים בתורה, ועשו מעשים רעים (סנהדרין ס"ט, קו: עיי"ש), "דואג" — שהלשין בדברי שקר
לפני שאול המלך (י"א כא-כב), "אחיתופל" — שיעץ לאבשלום עצה רעה על דוד (ש"ב טו-יז), "דוכרי
כזב" — שדברו, כאמור, דברים של שקר, ואמר הכתוב "דוכרי כזב" — "דוכרי" — בכתיב חסר, בלי
ו', לדרוש גם "דוכרי" וגם "דכרי", וכלומר — הן ודיבורן — גם את המדברים וגם את הדיכורים
שנא ה' ויבטלם ויאבדם, רכי פנחס אמר: לכך נכתב "דכרי" בכתיב חסר, לדרוש גם "דוכרי" וגם
"דכרי" — מנהיגי, וכלומר — הן ומדברותיהן — אותם ואת שלטונם שנא ה' ויבטלם ויאבדם,
"איש דמים ומרמה" — "דמים" זו שפיכות דמים, "מרמה" — זה גילוי עריות, כנדרש במדרש
(כמ"ב י"א, א, ועי' כאן ברד"ל ובעיי' בשם נוה"ק), ואמר הכתוב על שניהם, בלשון יחיד, "איש", לומר כי
שניהם באותם הטאים חטאו — זה התיר גילוי עריות ושפיכות דמים, וזה התיר גילוי עריות
ושפיכות דמים, גם דואג וגם אחיתופל, שנאמר באחיתופל — שאמר לאבשלום בן-דוד: "בא
אל פלגשי אביך", וזו עצת מרמה והוראה של שקר להתיר לבן את פלגשי האב שהיא עבירה של
גילוי עריות לדברי חכמים האומרים (יבמות צו.) ש"פילגש" היא מקודשת לבעלה, וגם לדברי האומר
שאינה מקודשת, מ"מ היא בעולת האב שהיא אסורה לבן, וגם היא אשת מלך שהיא אסורה לאחרים
(ועי' הערות), ושפיכות דמים — התיר אחיתופל — דכתיב — שאמר אחיתופל לאבשלום:
"ואבוא עליו והוא יגע ורפה ידים, וההרדתי אותו ונס כל העם אשר אתו", וכתיב — בסוף
דבריו, שכל כוננתו היתה להרוג את דוד בעצמו בלבד, שאמר: "והפיתי את המלך לבדו" — לא
בשעת מלחמה, אלא אחרי שישאר בודד ורפה ידים, וזו שפיכות דמים, וזה — דואג — התיר
גילוי עריות ושפיכות דמים — כמו שאמר — נחמן, בריה דרבי שמואל בר נחמני: כתיב
(ש"ב כה, מד): "ושאול נתן את מיכל בתו, אשת דוד, לפלטי בן לישי" — זו היתה עצת מרמה של דואג
שהיה ראש הסנהדרין אשר לשאול (סנהדרין קו:) שכך — אמר — דואג — לשאול (ועי' ברד"ל):

מורד במלכות הוא וחשוב כמת ועכשו התר קונעתו ועשה אותו זיטויטוס וכאלו הוא מת ודמו מתר ואשתו מתרת צמד שאול ונתן מיכל אשת דוד על פיו לפלטי בן ליש ושפיכת דמים דכתיב (ש"א כב. יז) 'ולא אבו עבדי שאול המלך לשלח יד בכהני ה' אבל דואג הרגן שנאמר (שם שם. יח) 'ויסב דואג האדמי ויפגע בכהני ה' יתעב ה' שאינן לא חיים ולא נדונים (תהלים שם. ח) 'ואני פאשר עשו פן עשיתי ומה ביני לבינם אלא שגמלת עלי ואמרת לי (ש"ב יב. יג) 'גם ה' העביר חטאתך וגו'. דבר אחר 'תאבד דברי כזב' מדבר בדור המבול הן ודבורן קזב ר' פינחס אמר הן ומדברותיהן 'איש דמים' שנאמר (איוב

"וכי יש - דין "אישות" לדוד - שיהא נקרא "איש" חי, ואשתו שקידש "אשת איש" - הלא מורד במלכות הוא - כאשר אויבך דוד, ודואג כראשם הלשינו לפני שאול, כמפורש בענין שם, והוא חייב מיתה מיד המלך - וחשוב כמת, ועכשיו התיר "קונעתו" - זוגתו שנתקדשה לו - ועשה אותו זיטויטוס - מוכתב למיתה, ומושלל מן החיים, וכאלו הוא מת, ודמו מותר, ואשתו מותרת" - וזוהי דרמה של היתר גילוי עריות של אשת איש בחיי בעלה, מיד - צמד שאול ונתן מיכל אשת דוד על פיו לפלטי בן ליש, "ושפיכות דמים" - כמו דוד שפך דואג - דכתיב - כאשר בא דואג לומר לעבדי שאול, מפי המלך, להרוג את כהני נב: "ולא אבו עבדי שאול המלך לשלח יד בכהני ה'", אבל דואג הרגן - אף שיכול היה להשמט מדבר המלך, כמוהם - שנאמר: "ויסוב דואג האדומי ויפגע בכהני ה'", "יתעב ה'" - "אין להם חלק לעולם הבא" - (סנהדרין צ) לעת תחית המתים אחרי יום הדין הגדול העתיד, כי תיעבם ויחכם ה' בשנאה מעל פניו בלי להטפל בדינם כלל, שאינן - לא חיים - לעולם הבא, ולא נדונים - ליום הדין הגדול העתיד, שאפילו לעמוד בדין להענש כרשעים, לא יקומו (עני הערות), ומסיים דוד ואומר: "ואני ברוב חסדן אבא ביתך" וגו' "ואני" - כלומר, גם אני - כאשר עשו - דואג ואחיתופל, וחטאו בעריות ושפיכות דמים - כן עשיתי - ומודה אני על חטאי בחטא בת-שבע ואוריה החתי (ש"ב יא-יב) שהוא בעריות ושפיכות דמים כאמור שם (שם יב, ט), ומה ביני לבינם - שאותם יתעב ה' ואין להם חלק לעולם הבא, כאמור, ואני זוכה לחיי עולם הבא - אלא, שגמלת עלי - חסד, מפני שהודיתי מיד על חטאי ושכתי בחשובה, כאמור שם (שם יג): "ויאמר דוד אל נתן: "חטאתי לה", ואמרת לי - מיד, על ידי הנביא, כאמור שם: "ויאמר נתן אל דוד: גם ה' העביר חטאתך, לא תמות" - ותחיה לעולם הבא, וזהו: "ואני ברוב חסדן אבא ביתך אשתחווה אל היכל קדשך" - אף שגם אני חטאתי, אך בחסדך שעשית עמי וקבלת חטאתי, אבא אל ביתך בעולם הזה, ואשתחווה אל היכל קדשך לעולם הבא.

דבר אחר: "תאבד דוברי כזב" - דרוש פסוק זה כי - מדבר בדור המבול, ואמר הכתוב "דברי כזב" - "דבריו" - ככתיב חסר, בלי וי, לדרוש גם "דוברי" וגם "דבר", וכלומר - הן ודיבורן כזב (ועני יפ"ת ועני) - גם את המדברים וגם את הדיבורים שונא ה', ויכטלם ויאבדם; רבי פנחס אמר: לכך נכתב "דבריו" ככתיב חסר, לדרוש גם "דוברי" וגם "דבריו" - מנהיגו, וכלומר

כד, יד) 'לאוה זק כגנב' 'ומרמה' חמס מפניהם' 'ואני פאשר ע' שגמלתני טובה ו' כ. דבר אחר צדיק ה' צדקות רפי יהודה ברוס יוסי אמרו אין לן - הן ומדברותיהן שבדור המבול, היה עיקר - שנאמר - בספר ואביון, ובלילה יהי כגנב" "ומרמה" - זה גיל חמס מפניהם" - ו"יתעב ה'" - כמו ש - שאינן - לא - עליהם למעלה (כו, ז), ועני שמצא חן והחיהו: לט כאשר עשו - אנשי גמור (לעיל כח, ט), עייש, מחיה ומציל - אלא, עייש) - ואמרת לי: ויש לי חלק בעולם הזה אשתחווה אל היכל קדשך לעשות (עני רד"ל), ברוב "ויאמר ה' אל נתן" - "כי אותך ראיתי" - כמו אנשי הדור - דבר אחר: אהה צדיק: אלא - כי או דורו: "כי צדיק ה' הצדקות, ואת הצדיקים, יהודה ברוס סימון, רבי שהוא - אוהב - אבל החכם - המלמו

העובד מיראה זהיר במצוות לא תעשה, וזה נקרא קדושה ופרישה, בחינת נח את 'אלקים' התהלך (ו, ט) [רמ"ב], ועל ידי גדר ערוה מצא סיוע הקדושה (ויק"ר כד, ו). אבל אברהם אבינו ע"ה עבד מאהבה [רמ"ג] במצוות עשה, והוא ציון מעשים, כנ"ל.

והגם דכתיב גם בשבת (ויקרא כג, א) 'מקרא קודש', אמת כי השבת לבד מה שהוא קבוע וקיים מימי בראשית, יש לבני ישראל חלק בשבת משעת מתן תורה, וזה שאיתא (כ"ד יא, ח) כנסת ישראל יהיה בן זוגך, וכתיב בשבת (ב, א) כי בו שבת, וכתיב (דברים ה, טו) וזכרת כי עבד היית, ומצד זה מיוחד השבת לבני ישראל, וזה החלק לא היה קודם קבלת התורה [רמ"ה].

ואיתא (וזה"ק בהר קיא, ב) כי יש בעבודת השי"ת בחינת עבד ובחינת בן. בחינת בן התחיל מאבות, לכן נקראו 'אבות', שהתחילו לחפש בגניזין דמלכא (וזה"ק שם), והמשיכו אהבת הבורא יתברך בעולם, שיוכל האדם לעבוד לפניו כאהבת בנים לאביהם, וזה שהתחזק בצדקו מאליו, כי

זה ההפרש שהעבד ציית לרבו, אבל הבן נמשך בטבעו אחר רצון אביו:

ב"ה

תר"ג

7 במדרש (כ"ד לב, א) תאבד דוברי כזב כו' ואני ברוב חסדך כו' (תהלים ה, ז) עיין שם [רמ"ה]. פירוש, הנהגת הטבע צריכין לידע כי הוא רק בכח שלמעלה מהטבע, והשי"ת הלבישו בהטבע. אבל דור המבול שהחזיקו בכח הטבע, נקראו דוברי כזב, כאשר שמעתי מפי מו"ז ז"ל: כי אמת הוא מה שקיים לעולם, ודבר שיש לו הפסק נקרא כזב, כדאיתא בלשון חכמים [רמ"ו] מעין המכזבין מימיו כו' [רמ"ו], ולכן הנהגת הטבע נקרא דוברי כזב.

אך צדיקים מתדבקין גם בטבע בחיות הפנימיות שהוא מחי החיים, ועל זה נאמר אבוא ביתך. דכתיב (תהלים לא, כ) מה רב טובך כו' צפנת כו' פעלת כו' נגד בני אדם, פירוש, שגם בעולם הזה נמצא גנוז וצפון

הדין, ויוצא ממדת היראה כו'. [רמ"ב] ראה תרגום שם: בדחלתא דה' הליך נח. [רמ"ג] ע"י לעיל הערה רל. [רמ"ד] ע"י שבת הגדול תרמ"ז ד"ה בענין: ...אמרה שבת לפני הקב"ה לכל יש בן זוג ולי אין בן זוג, והשיב כנסת ישראל יהיה בן זוגך (כ"ד יא, ח), נמצא כשיצאו בני ישראל ממצרים להיות עם השי"ת, נתגדל ונשלם השבת, והענין הוא, כי בכל דבר יש בחינת דבר ונוקבא, וכפי הכנת המקבל נתגדל כח הנותן. והשבת כתיב בו (שמות לא, יו) ביני ובין בני ישראל אות הוא, נמצא כי יש בו חלק להשי"ת וחלק לבני ישראל... ופעם אחת כתיב הטעם (ב, א) כי בו שבת - והוא חלק הנותן, ופעם אחת כתיב (דברים ה, יד) וזכרת כי עבד היית כו' על כן צורך כו' לעשות כו' השבת - והוא חלק השבת מצד בני ישראל המקבלים. וע"ע אמור תרמ"ה ד"ה בענין שנאמרה: יש לומר כי מלבד מה דשבת קבוע וקיימא (פסחים ק"ה, ב), מכל מקום יש לבני ישראל חלק בקדושת השבת אשר תלוי בהם, כמו שכתוב (שמות כ, ח) זכור כו' יום השבת לקדשו, מכלל דתליא בהם קדושת השבת. וכתיב כי בו שבת, ובשמור כתיב כי עבד היית, וכן אומרים זכר ליציאת מצרים, ומצד זה מיוחד השבת לבני ישראל. [רמ"ה] הובא במקור האמת א. [רמ"ו] ע"י פרה פ"ח מ"ט: המים המכזבים פסולין, אלו הן המים המכזבים, המכזבים אחד בשבוע. וע"י רע"ב: מים המכזבין, הפוסקין, כמו אשר לא יכזבו מימיו, פסולים, דמים חיים בעינן [לאפר הפרה]. וראה ישעיה נח, יא: וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו, וברד"ק שם: ...והוא המקור אשר לא יכזבו מימיו כי אפילו בעת היובש הוא נובע, וכלות הדבר הוא כזב, כאלו מכזב בו שלא היה שם מעולם. [רמ"ז] ע"ע חיי שרה תרמ"ז ד"ה בפסוק ויצא, וישלח תרמ"ט

כח אלקות, ועיין בזה בפסוק ויכלו (מז, א) [רמ"ח]. (מז, א) שער החצר הפנימי ביום השבת יפתח, וזהו מקום, רק שהוא סגור, וזה נמסר לבני ישראל

שהוציאנו מן הטבע, וזה שהוצאתנו ממצרים ופד (ברכת המזון), וכן הוא בתור מבית עבדים [רמ"ט], פירוש ושעבוד לאדם, כן המע הזמן והמקום, אינו בן חזו הרים הקב"ה אותנו של אל הזמן והמקום, והוא ומתגלה בשבת קוד ליל שבת; וזה"ק בראשית מח, א עלינו, אם כן מתעלין כצילו יתברך, וגם זה ו כתיב (שמות טו, כט) אל

ד"ה במדרש [הב"י], פורים תר"א, ר' אלעזר פתח מה רב טוב ברא לבר נש בעלמא, ואתקין קוב"ה לצדיקיא, כמה דאת לבר נש לההוא נהורא, באורי [רנ] ע"י וזה"ק בשלח סג, ב מקום דאתחזי למהך, ורזא ד אזהרותא לבר נש דקא מתעט יומא דשבתא, בידוי בעובדתא איש ממקומו, דא איהו אתר ממקומו. [רנא] ע"י ויצ שבת נותן לאיש ישראל מק שביטה בכניסת שבת, וכך [רנב] ע"י לעיל הערה ע. וע דכתיב (שמות לא, יו) ביני ובין (שמות לא, טו) לדורותם - נ [רנג] "למען ידעו דורותיך [רנד] ע"י סוכות תר"ג ד"ה הושבתי (ויקרא כג, מג), כי עיקר בגשמיות הטבע... ועל זה מן

אין לני זניג

כח אלקות, ועיין בזה"ק בראשית מזה בפסוק ויכלו (מז, א) [רמ"א]. וכן כתיב (יחזקאל מ, א) שער החצר 'הפנימית' יהיה סגור כו' ביום השבת יפתח, וזהו הפנימיות הוא בכל מקום, רק שהוא סגור, וגנוז לצדיקים.

וזה נמסר לבני ישראל ביציאת מצרים שהוציאנו מן הטבע, וזהו הענין כפל השבת שהוצאתנו ממצרים ופדינתנו מבית עבדים (ברכת המזון), וכן הוא בתורה (דברים יג, ו) הפורך מבית עבדים [רמ"ט], פירוש, כמו שיש עבדות ושעבוד לאדם, כן המשועבד ומקושר אל הזמן והמקום, אינו כן חורין, אבל בני ישראל הרים הקב"ה אותנו שלא להיות משועבד אל הזמן והמקום, והוא עיקר החירות.

ומתגלה בשבת קודש, כדאיתא (ערבית ליל שבת; וזה"ק בראשית מז, א) פורס סוכת שלום עלינו, אם כן מתעלין בני ישראל להיות בצילו יתברך, וגם זה בכלל אבוא ביתך. וכתיב (שמות טז, כט) אל יצא איש ממקומו

ביום השביעי^[ט], אם כן יש לכל איש ישראל מקום מיוחד בשבת קודש שקונה בו שביתה^[יג]. ולכן כתיב (שם לא, טז) לעשות את השבת 'לדורות', שנשתנה דירות בני ישראל בשבת קודש^[יב]. ובני ישראל הם דומין לבוראם (ע"י כ"ד טז, ח), כמו שכתוב (שמות לג, כא) מקום אתי, דרשו חז"ל (כ"ד סח, ט) הוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו, כן איש ישראל אינו משועבד למקום, אבל בכחו למצוא לו מקום שביטה, ולכן הוא יום מנותה, כמו שאומרים ופדינתנו מבית עבדים.

[וחג הסוכות הוא זכר לזה, לכן כתיב (ויקרא כג, מג) למען ידעו בסוכות הושבתי^[יג], פירוש, כשהוציאנו ממצרים הרים אותנו להיות לנו ישיבה מיוחדת, להיות מובדלין ממקום הטבע והגשמיות, לחסות בצל דמהימנותא (ע"י וזה"ק אמור קג, א) למען ידעו 'דורותיכם' מלשון דירה^[יג];

ד"ה במדרש [הב'], פורים תרנ"ד ד"ה איתא. [רמח"ן ז"ל הוזה"ק: ויכלו השמים והארץ וכל צבאם (ב, א), ר' אלעזר פתח מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם (תהלים לא, ט), תא חזי קוב"ה ברא לבר נש בעלמא, ואתקין ליה למהוי שלים בפולחניה ולא תחקגא ארחוי, בגין דיזכי לנהורא עלאה דגניז קוב"ה לצדיקאי, כמה דאת אמר (ישעיה טז, א) עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו, ובמה יזכי ליה לבר נש לההוא נהורא, באורייתא כו'. [רמ"ט] "המוציא אתכם מארץ מצרים והפורך מבית עבדים וגו'". [רנ] ע"י וזה"ק בשלח סג, ב: כתיב (שמות טז, כט) אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, ממקומו, תנינן מההוא מקום דאתחזי למהך, ורזא דמלה דכתיב (יחזקאל ג, יב) ברוך כבוד ה' ממקומו, ודא איהו מקום... ובגין כך אזהרותא לבר נש דקא מתעטרא בעטורא קדישא דלעילא, דלא יפוק מניה, בגין דאי בפומיה מלולא מחלל יומא דשבתא, בידוי בעובדתא, ברגלוי למהך לבר מחרין אלפין אמין, כל אלין חלולא דשבתא אינון. אל יצא איש ממקומו, דא איהו אתר יקירא דקדושה, דהא לבר מניה אלהים אחרים נינהו... בגין-כך אל יצא איש ממקומו. [רנא] ע"י ויצא תרנ"ב ד"ה איתא: ולכן כתיב בשבת (שמות טז, כט) אל יצא איש ממקומו, מכלל ששבת נותן לאיש ישראל מקום. וא"א"ז מו"ר ז"ל אמר, כי זה ניתן בקבלת שבת, לכן צריך כל אחד לקנות שביטה ככניסת שבת, וכן נשאר לו כל השבת, דכן הלכה דקנין שביטה בבין השמשות, עכ"ד ז"ל. [רנב] ע"י לעיל הערה ע. וע"י וישלח תר"ס ד"ה איתא: הענין הוא, כי בשבת צריכין לקבוע מקום שביטה, דכתיב (שמות לא, יז) ביני ובין בני ישראל את הוא, וכתיב (ויקרא כג, א) שבת לה' בכל מושבותיכם, וכן כתיב (שמות לא, טז) לדורותם - כי המקום והדירה של איש ישראל מאיר שם הארת הקדושה בשבת. [רנג] "למען ידעו דורותיכם כי בשבת הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים". [רנד] ע"י סוכות תר"נ ד"ה במצות הסוכה. וע"ע שם תרנ"ז ד"ה למען: למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי (ויקרא כג, מג), כי עיקר יציאת מצרים היה מה שנשתעלו בני ישראל להיות בני חורין, שלא להיות מקושר בגשמיות הטבע... ועל זה מברכין ופדינתנו מבית עבדים, שעולם הזה נקרא 'בית עבדים'. אבל לבני ישראל

הבן
כו'
ה' ז'
טבע
עלה
אבל
וראו
ל':
שיש
שון
רמ"ט,
ויות
גמר
רב
דס,
פון
יעיל
ולי
י"ת,
ותן.
ול...
זיית
ד"ה
זלק
שח
וחד
בים
לא
זבו
זוא
ו"ט

לצחינה זו, כמו שמצינו באמת שהתנוללו בני ישראל את עדים מהר חורב [שמות ג, ו] ממחמת בושא, שהתבוננו שאינם ראויים לכתרים אלו אחר שירדו ממעלתם.

והיינו דכתיב ולכל היד החזקה, דקאי על מידת הדין, ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, שחיקן את ישראל שיהיה ראויים להתקיים גם מידת הדין, בצחינת מורא גדול. שמורא שמים יבא עליהם בצחינת 'גדולה', שהיא מדת חסדו. והו כענין בראשית ברא אלוקי, במידת הדין, ושיתף אח"כ מדת הרחמים למידת הדין, שע"י רחמיו וחסדיו יתעוררו הצריח לשוב אליו באמת, וא"ש בס"ד.

→ **אָבְרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת** [א, א]. סופי חיצות 'אמת', וכן בראשית ברא אלוקים, סופי חיצות 'אמת', כמו שכתב בעל הטורים [ריש הפרשה]. מיהא בראשית ברא וגו' אין אותיות אמת כסדרן, וגבי ברא אלוקים לעשות נרמזו כסדרן. ונראה בס"ד, דהנה כתיב [פסלים קיט, קס] ראש דברך אמת ולעולם כל משפט דברך. ונראה על פי הפיוט [ונתנה חוקך] ויכון בחדס כסאך ותשז עליו באמת, ופירש בספר הקדוש קדושת לוי [לכ"ה ד"ה ויכון], דאמת לא נקרא אלא דבר המתקיים. והנה כתיב [ש"ב כג, ג] נדיק מושל יראת אלוקים, ודרשו רז"ל [מו"ק טו, ג] דהקצ"ה גוזר גזירה והנדיק מצטלה. וכדאיתא בספר הקדוש נועם אלימלך [ריש פרשת דברים], הגוי והנלח לחי עולמים, דשלא כמדת הקצ"ה מדת בשר ודם, דמלך בשר ודם מתבייש כשמנלחין אותו. וכדאמרינן

אין חקר. והשי"ת יוסיף להפליא חסדיו יום יום, וכל מה שהשי"ת מוסיף חסדו, יותר משים אל לבו מה עשייתו, ואיך לא הייתי מתנהג כראוי לכבודו יתברך שמו. וא"כ לאיש ללצב אין מן הצורך לעוררו לתשובה ע"י יסורים, ואדרבא, ע"י מדת חסדו יתברך שמו ישים אל לבו להתבונן כמה גדלה חסדיו ורחמיו, וע"י זה נשבר לבו בקרבו, וישוב אליו יתברך שמו. וזה שאמרו גדולה נקמה שניתנה בין שתי שמות, שנאמר א' נקמות ה' מג'.

וי"ל דזה כוונת רז"ל, בתחילה עלה במחשבה לפניו לברא העולם במדת הדין, על דרך דכתיב [קבלה ג, יז] והאלקים עשה שיראו מלפניו. ראה שאין העולם מתקיים בזה, על כן חישב יתברך שמו מחשבות שיתנהג העולם במדת החסד, וזה בעצמו יעורר צריחיו לתשובה כמו מדת הדין, על דרך גדולה נקמה שניתנה בין שתי אותיות. והיינו שיתף מדת הרחמים למידת הדין, דמדת הרחמים יפעול מה שראוי לפעול ע"י מדת הדין.

ויש להמשיך בזה סוף התורה לתחילתה. ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל [דברים לה, יג], ופירש הרמב"ן ז"ל [שם] יד החזקה, זה מדת הדין, מורא גדול, זה מדת הרחמים, אשר עשה, לשון חיקון, עיי"ש בדברי קדשו. ועל פי הנ"ל יתפרש על נכון, דהנה, גדולה, מורה בכל מקום על מדת חסדו יתברך שמו, שהיא התפשטות מדת חסדיו, וענין מורא הוא צחינת צימזום, ואיך שייך לשון 'מורא גדול'. אבל יוצן על פי הנ"ל, על דרך גדולה נקמה. ומשה רבינו הכין את לבצם שיהיה ראויין

מג. דא-ל הוא שם של חסד שנאמר [תהלים נב, ג] חסד א-ל כל היום, וה' הוא מרת הרחמים. (מ"מ)

הר"ל ל גמג אכינולאק בצ"א

ע
י
ז
ל
ו
י

ש
ל
א
ז
ו
ש
א
ב
ר
ע
א
ל
ש
ג
ג
ה
ל
ל
ל
ז
ז
א
ל
ל
ת
ח

במסכת עבודה זרה דף י' ע"ג מימר שפיר קאמרת, מיהא כל דזכי למלכא מד שדו ליה לקמוניא חלילא וכו', משא"כ במדת הקב"ה שהוא מתפאר במה שצניו מנלחם אותו. והיינו הנז והנלח לחי עולמים, דאלו יתברך שמו הוא נזי מה שמנלחין אותו. וכדרשו רז"ל בערבי פסקים [פסקים קיט, ח] מאי דכתיב [מהלים יג, ב] למנלח מזמור - זמרו למי שנולחין אותו ושמת. והיינו דקאמר, ויכון בחסד כסאך - אז תשב עליו צאמת, שיהא דבר המתקיים כן. משא"כ אם ח"ו הכסא לא יכון בחסד, אלא דין, אז כזיכור לא תשב עליו צאמת, כי הדדיקים יבטלו הדינים. וכדכתיב [יש מו, ט] עלה אלקים בתרועה, ואח"כ ה' בקול שופר.

← ובוה יתבאר על נכון צס"ד רמו הג"ל, דבראשית צרא אלקים, דרשו רז"ל [בראשית רבה יג, טו] בתחילה עלה במחשבה לפניו לבראות העולם צמדת הדין, משום הכי לא נרמוזו אותיות אמנת כסדרן, דהוא דבר שאינו מתקיים, לדדיקים כזיכור מצטלין גזירותיו. ושוב, לכשיתיקף מדת הרחמים, דהיינו כשנא שבת צא מנוחה, וכל ברכאן דלעילא ותתא ציומא שציעאה חליין [וזהר הק' פרשת יתרו ח"ב פט, ח], כתיב, אשר צרא אלקים לעשות, ואותיות אמנת נרמוזו צוה כסדרן. והיינו דאמר דוד המלך ע"ה, ראש דברך אמנת ולעולם כל משפט דקך, ע"י מה שהתורה הקדושה מרמוז מלת

מד. רש"י שם: נוצח את המלך בדברים, בושח הוא למלך, ומשפט האיש להשליכו. מד. לשון הגמרא שם: אמר רב יהודה אמר שמואל, שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבולו של משה, אמרו לו ליהושע שאל, א"ל לא בשמים היא, אמרו לו לשמואל שאל, אמר להם אלה המצות שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה, אמר

אמנת צראש דברו, מזה נוכל להשכיל דלעולם כל משפט דקך, דדוקא אם המשפט הוא בצמינת דקה, אז הוא לעולם. משא"כ אם הוא צמדת הדין, אז אינו מתקיים לעולם, דהדדיקים מצטלין גזירותיו, וזה נלמוד מראש דברך אמנת, כנ"ל, וא"ש צס"ד. ל

(ב) בראשית ברא אלקים [ח, א]. פירש רש"י [שם] אמר רבי יצחק, לא היה צריך להמחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם [שמות יג, ט], שהיא מלוא ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בצראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים [מהלים קיא, ו], שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שצעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא וכו'. לכאורה יפלא מאוד, דמה תשובה היא זו, ואיך יהא אפשר לסתום פיהם צוה. גם יפלא, דקושיית רבי יצחק על התורה, תקשה על רבינו [רש"י], דלא היה צריך להמחיל פירושו בדברי רבי יצחק, דדרשתו לא נצרך לפשוטו של מקרא, וכמה פעמים פירש רש"י, ואני לא צאתי אלא לפרש פשוטו של מקרא.

וחנ"ל צס"ד, דהנה אמרו רז"ל במסכת תמורה [טו, א] שלוש אלפים הלכות נשתכחו בימי אבולו של משה וכו', צאו ושאלו

רבי יצחק נפחא, אף חטאת שמתו בעליה נשתכחה בימי אבולו של משה, אמרו לפנחם שאל, אמר ליה לא בשמים היא, א"ל לאלעזר שאל, אמר להם אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן, אמר לו ליהושע שאל ממני כל ספיקות שיש לך, אמר לו רבי כלום הנחתך שעה אחת והלכתי

ליהושע ולא ידע, ציי להקב"ה, א"ל לאמרם [ויקרא כ, ג] אלה המצו לחדש (צוה) דבר, לא פלא, וכי דור דיעה כזו שהיה לצם הומה להצ שנסתכחו. ויותר יפלו עתניאל בן קנו צפלא להשי"ת לומר לו, לא והפך צו והפך צו

ונראה לי צס"ד, ד מה לא נמ ההלכות פסוקות, כפי למעשה. והוא הוא ליה ויהושע לוקנים וכו' ו רבינו צכללותן, ולדר עשרה מדות שהתורה פי דרכי וכללי הלימוד עמוקים, עד שצריך הלכה אחת על צוריה. דמילתא, משום דצא עלול ללחוס מלחמת להתנהג צאורח מישו צאמת היה סגי בלימ יצרו של אדם מחגב וצריך להיות ערוך ול צמלחמה זו. על צמלחמתה של תור תורה היא טכסיס

למקום אחר, לא כך כח נער לא ימוש מתוך י הושע, ונשתכחו ממנו י שבע מאות ספיקות, ונ

תסיר מתוך מוטה שלח אצבע ודבר-און:
 ותפק לרעב נפשך ונפש גענה תשביע
 וזרח בהשך אורך ואפלתך כצהרים: היא ונחך
 יהיה תמיד והשביע בצחצחות נפשך
 ועצמותיך יחליץ והיית כגן רזה וכמוצא

ותחפח קדם כפנא
 נפשך ונפש מסנפא
 תשבע וידנח בחשוכא
 והורך ונקלך יהי
 כמחרא: יא וידבריך יי
 תדירא וישבע בשני
 בצורתא נפשך וגופך

רש"י

(י) ותפק לרעב נפשך. נמחומי דצריס טוסיס: (יא) בצחצחות. נעמ למאון ונלורס, כך מרגס יונתן: יחליץ. יזיין, כמו חלוצי צבא (נמדנר לא ה):

מצודת דוד

שלח אצבע. מוסב על אם תסיר, לומר אם גם תסיר מלשלוה אצבעך אל מול פני חברך כדרך בני אדם המריבים, וגם תסיר מדובר לחברך און ודברי קנאות: (י) ותפק. תוציא לרעב את רצונך הטוב לדבר דברי נחומים בעת תתן לו המאכל: ונפש גענה. נפש המעונה ברעב תתן לה די שבעה: וזרח בהושך אורך. בהיות בעולם חשכת הצרות, יזרח אורך ולא תהיה נכלל עמהם: ואפלתך. אם תהיה לך אפלת צרה, תשוב כמו הצהרים בהזרחת אור ישועה: (יא) ונחך. המקום ינהג אותך תמיד בדרך הטוב לך: והשביע בצחצחות נפשך. בעת יהיה בעולם צמאון ויובש, ישביע את נפשך ולא תהיה חסר מכל טובה: ועצמותיך יחליץ. יבריא ויחזיק את עצמותיך. וזכר את העצמות לפי שהם מוסדי הגוף: והיית. תהיה שבע מטובה, כגן השבע מן המים כי הדרך הוא להשקותה בכל עת: וכמוצא מים. תהיה בכל עת מושפע בטובה, כמקור

מצודת ציון

מוטה. עץ העול: און. ענינו דבר שאינו הגון: (י) ותפק. ותוציא. כמו זממו אל תפק (מהלילס קמ ט): נפשך. ענין רצון. כמו אם יש את נפשכם (נאלסיס נג ט): גענה. מלשון עינוי: וזרח. ענין הארה: ואפלתך. מלשון אופל וחושך: כצהרים. היא עת עמירת השמש בחצי השמים: (יא) ונחך. ענין הנהגה. כמו ולא נתם (שמות יג ט): בצחצחות. ענין יובש וצמאון. כמו שכנו צחיחה (מהלילס קמ ז): יחליץ. יזיין, כמו חלוצי צבא (נמדנר לא ה), ורצה לומר יבריא ויחזיק: רודה. שביעה. כמו תלמיה רזה (מהלילס קמ יא):

המקום ינהג אותך תמיד בדרך הטוב לך: והשביע בצחצחות נפשך. בעת יהיה בעולם צמאון ויובש, ישביע את נפשך ולא תהיה חסר מכל טובה: ועצמותיך יחליץ. יבריא ויחזיק את עצמותיך. וזכר את העצמות לפי שהם מוסדי הגוף: והיית. תהיה שבע מטובה, כגן השבע מן המים כי הדרך הוא להשקותה בכל עת: וכמוצא מים. תהיה בכל עת מושפע בטובה, כמקור

רד"ק

מוטה. פירשתי: שלח אצבע. מקור, כמו שאמר למעלה ולהכות באגרף רשע. אמר אם תסיר אותו המעשה הרע, ואפילו שלח אצבעך תסיר, כדרך בני אדם המריבים שישלח אצבעו האחר אל פני חברו לא שיכנו, וכן תסיר דבר און, שלא תריב עם רעך אפילו בדברים, והכל הוא בכלל חרצובות רשע שזכר: (י) ותפק לרעב נפשך. ואלה המעשים הטובים שתעשה, שתוציא לרעב נפשך ורצונך, כלומר כשתפרוש לו לחמך, ברוח נדיבה תעשה ובהסכרת פנים, שיכיר כי ברצון וכלב טוב אתה נותן לו, וכן על הכסות שכבר זכרו: ותפק. כמו ותוצא, וכן ויפק רצון מה' (משלי ח לה), מפיקים מזן אל זן (תהלים קמד יג): תשביע. שתהיה פרוסת הלחם שתתן לו כדי שביעה: כצהרים. אם היה לך אפלה וצרה, תשוב כמו הצהרים שהוא חוזק אור היום: (יא) ונחך. ה' כדרך ה' נחני בצדקתך (תהלים ה ט), כלומר תמיד ישגיח עליך בכל אשר תפנה: בצחצחות.

מדרשי חז"ל

תקרא וה' יענה תשוב ויאמר הנני. (יבמות סב:). (י) ותפק לרעב נפשך. אמר ריש לקיש: אם אין לך ליתן לו, נחמו בדברים, אמור לו: תצא נפשי עליך שאין לי מה ליתן לך. אם עשית כן "זרח בחשך אורך ואפלתך כצהרים". (ויקרא לד). (יא) ועצמותיך יחליץ. אמר אלעזר: זו מעולה שבברכות. (יבמות קב:).

יחני בחני עלמא וח
 נפשך מליא תפנו
 פגנת שקיאי דמרן
 וכמבוע דמנין ד
 פסקין מוהי: יבויב
 מנד חרבת עלם ים
 הר ודר תקומם ויק
 לך מקיים אורח
 דתקנא מתיב רשיעי
 דקדשי ותערע לשב

(יג) משובב נתיבות

מצודתו
 יכזבו. ענין עזיבת הדבר
 יאכזב. (תהלים טו יט): (יב) מוסד
 כונה כותל במקום הפתוח
 (ישקאל י ט): משובב. מלל
 וחתך: לשבת. מלשון ישיבו
 ובמעשך: הטובים, וכפל הו
 מעשך גהרת פרצות העול
 הערים וחרבים, נשמו הנתיב
 אם החזקת בדרך לצאת
 משבת עומדת במקום שתי
 זהו השבת שקדשו המקום

כאילו מכזב בו שלא היה
 מעשה זית (חבקוק ג טז), עת
 (יב) וכזו ממך. כי כמו
 הארץ, כן המעשים הטוב
 "ממך" המעשים הטובים.
 העולם שהיו חרבות זמ
 המוסדות שנפלו זה דור ו
 תקומם אותם: וקורא לך
 לך, כי בזכותך ובמעשי
 משובב נתיבות לשבת.
 שוממות אין עובר בהם,
 ציון אבלות מבלי באי מ
 המשובב הנתיבות לעבור
 הערים ישובו גם כן הדר
 מקיים אורחא דתקנא מתן

(יב) משובב נתיבות

מה אני ומה פלוני, הו
 פלוני ישן ע"ג מטה זאני

מִיָּמִים אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ מִיָּמִינוּ יָבֹאוּ מִמֶּךָ
 חֲרֻבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר וָדוֹר תְּקוּמָם
 וְקָרָא לָךְ גִּדְר פָּרִץ מְשׁוֹבֵב נְתִיבוֹת
 לַשַּׁבָּת: י אִם תֵּשִׁיב מִשְׁפַּת רִגְלֶךָ עֲשׂוֹת
 חֲפִצָּךְ בַּיּוֹם קִדְשֵׁי וְקִרְאתָ לַשַּׁבָּת עֲנֵג

חיי כחי עלמא ותחי
 פשד מליא תפנוקין
 בגנת שקיא דמרויא
 כמפוע דמיין דלא
 נפקין מוהי: יב ויבנו
 גדר חרבות עלם יסודי
 דר ודר תקומם וקרו
 לך מקנים אורחא

תקנא מתיב רשיעיא לאורייתא: יא אם תתיב משפתא רגלך למעבר צורך ביום
 קודשי ותערע לשפתא בתפנוקין לקדישא דיי תנפר ותניק קדמוהי מלמעבר אורחך
 רש"י

(יב) משובב נתיבות לשבת. מהגס יונתן מתיב רשיעיא לאורייתא. משוצב, כמו נסיז לשבת, לייסוצו על

מצודת ציון

מצודת דוד

יבנו. ענין עזיבת הדבר וההפסק. כמו תהיה לי כמו
 אכזב (ימיה טו יב): יב מוסדי. מלשון יסוד: גודר פרץ.
 בגנה כותל במקום הפהון והשבור. כמו הגדרו גדר וגו'
 (ילקוט יג ט): משובב. מלשון השבה: נתיבות. שביל
 הרק: לשבת. מלשון ישיבה: יג תשיב. מלשון השבה:
 כמעשיך הטובים, וכפל ההבר במלות שונות: וקרא לך. כל בני העולם יקראו אותך גודר פרץ, שהרי בזכות
 מעשיך גדת פרצות העולם: משובב. אתה הוא המשיב את הנתיבות להקות מיושבות באנשים, כי בהיות
 הערים נחרבים גשמו הנתיבות, ובזכותך יבנו הערים ונתיישרו הנתיבות: יג אם תשיב משבת וגו'. רוצה לומר
 אם התחזקת בדרך לצאת חוץ לתחום, ונזכרת שהוא שבת, והשבות רגלך בעבור השבת: עשות. המ"ם של
 משבת עומדת במקום שתיים, והוציא לומר אם תשוב מעשות חפצך, אחד מן המלאכות האסורות: ביום קדשי.
 זהו השבת שקדשו המקום: וקראת לשבת ענג. וקרא את השבת יום ענג, הוציא לומר יהיה מיוחד לך

רד"ק

כאילו מכזב בו שלא היה שם מעולם, על דרך כחש
 מעשה זית (חבקוק ג ט), ותחילתו יכחש בה (יהושע ט ב):
 (יב) יבנו ממך. כי כמו שהמעשים הרעים מחריבים
 הארץ, כן המעשים הטובים מושבים אותה. ופירושו
 "ממך" המעשים הטובים היוצאים ממך, יבנו חרבות
 העולם שהיו חרבות זמן רב: מוסדי דור ודור.
 המוסדות שנפלו זה דור ודור, אחת במעשיך הטובים
 תקומם אותם: וקרא לך גודר פרץ. בני העולם יקראו
 לך, כי בזכותך ובמעשיך הטובים יגדלו הפרצות:
 משובב נתיבות לשבת. כי בחורבן הארץ הנתיבות
 שוממות אין עובר בהם, כמו שאמר (איכה א ה) דרבי
 ציון אבלות מבלי באי מועד. ויאמרו עליך: כי אחת
 המשובב הנתיבות לעבור בהם לשבת, כי מפני ישיבת
 הערים ישבו גם כן הדרכים. ויונתן חרגם ויקרון לך
 מקיים אורחא דתקנא מתיב רשיעיא לאורייתא: יג אם

מדרשי חז"ל

(יב) משובב נתיבות לשבת. העני הוא יושב ומתקן:
 מה אני ומה פלוני, הוא יושב בביתו ואני יושב כאן,
 פלוני ישן ע"ג מטה ואני ישן על הארץ, ועמדת אחת
 יג) אם תשיב משבת רגלך. חנא: לא יטיל אדם בתוך

ונתח לו, מעלה אני עליך כאילו נתח שלום ביני לבינו,
 שנא' או יחזק במעויו יעשה שלום לי. (ילקוט'ש).

21

ט המים המוכבים. לטון הר"ב המזיקין. ומפירות הרמב"ם העמיק כן. אבל לטון צנאי מוזקין וכן עיקר ויהיה המוכין בדגש הכ"ף: [פסולים. פי' הר"ב למה טעמה וכ"כ הר"ש. ומשום דמכילתין צמי טעמה. נקט הכי. וה"ה לכל מילי דבעי מיס חייס. וכדמכת מתימין דסוף פ"ק למקואות:] המלוחים והפושרין. כתב הר"ש ולרין לדקדק מנגן משום דמלוחין ופושרין מפסלי. ושמא משום דיש להן שם לוו. כדפרישית במסכת נגעים פי"ד. ע"כ

ציונים
ט המים המוכבים.
פי' מי הרין על האלמס
במס' שבת פי"ו דף קמ
מ"י פי"ו מה' פי"א הר"ב:

שינויי נוסחאות
ט אלו הן המוכין מ"ג
וכד"ו ומסכת"ג המים
המוכין:

מטהרין צוחלין, מפני שהנחלים בוזחלין^מ, ופסולין^מ לזבין^מ שמואל מים שאין להם שם לוו. יאלו מי מזור שיש להם שם לווין:
השאת^מ: ר"מ המים המפכים^מ, פסולים^מ. אלו הן המפכים, המלוחים והפושרין^מ. המים

תוספות חדשים
ברע"ב דיה ר"י. והלכה כר"י וכו'. ור"ס הרמב"ם כר"י יוסי אצל מניינו פ"ו מה"פ הלכה י' מור ט ופסק כר"י. ובגד טמה עליו הכ"מ דהא ק"ל הלכה כר"י יוסי לגבי ר"י. ועיין פ"ט מה' מקואות הלכה י"ג שכתב לטון דעת הרמב"ם ע"ש ט שהארץ: ט במשה המלוחים. ע"ש הלכה י"ג כ"מ שהקה דמאי לרין טעם לפסול גיס הגדול משום דליוו כמעין. חיפוק ליה שחם מים מלוחים ונדחק לישב ע"ש. ולמ"ס הר"ש הביאו הח"ט דפסול מלוחים הוא משום שם לוו לק"מ דודאי מי הים מים סחמח אוקי:

פירוש המשניות להרמב"ם

אומר שהים המקיף לבד הוא אשר דינו דין המקוה ולא יחשב כמעין. ואמנם שאר הימים הנה הם כמו מי מעין וראויה בהן טבילה לזבים ולקדש בהן מי טהא. ואמנם קרא האל הים המקיף ימים להיות בו מיני המימות כולם לא שכל ים יקרא מקוה כמו שיארר ר"מ. וזוחלין. המימות הניגרים הנוולים ועוד יתבאר במקואות פ"ה שהמעין מטהר בוזחלין רוצה לומר שאילו היו מיני נולין אצל מעין הנה באלה המים הנוולין חכון בהן הטבילה ואפי' היה זה שיעור מה שיהי' כמו המעין ואין כן במים הנגדין מן המקוה אבל לא יטהר עד

מלאכת שלמה

פי' בראשית עלה ד' עמוד ג': ט מוכין. לקוין. הלא"ש ז"ל. אלו הן המוכין כ"ל:

י כ ין

תפארת ישראל

ב ז ע ז

הולכים אל הים. וזו דמדהולכין ושבים ברוח מנויה שנים. מאלן לטון. לכן דיין צוחלין. לטור גס כזוחלין ממש ממקום למקום. חד ר"ל ופילו הכי פסולין וכו'. וזה נלפרי מלוגע. מו דכסולן כמי מים חיים. דהיינו רק מי מעינות שהחיות כל להם ממקום אחר. דהיינו מוקדי הקרקע שמתחמין. אבל מי הימים. אין מעינות שמתחמין עשרי' להיות נובע להן משם חיים. אלא אדרבה דעך שם מוילין מוחסם לכל הנהרות שבעולם [במקוה ו"ה ע"א]. מו ר"ל דלמה לומר שהוכו בהפסד. ואין דלויין לשמיה. וזה לכל הלרין מים חיים. דמדאפסדו ארץ כנס חיות. מו ו"ל דנקט מלוחים ופושרין דלויין קמא לשמיה. וכ"ש מרים או רוחמין כחמי עברי'

משנה אחרונה

זה לך מפרש דהן ופסולין לזוחלין ולמקוה ליה קאי דקאמר כל הימים מטהרין צוחלין והרמב"ם מפרש במס' מקואות פי"ה מ"ה ובכמה דוכחי צוחלין שהוכרו בכל מקום היינו צוחלין ממקורן ויולין לחוץ ונגרין לחוץ ולכן מפרש נמי הכא הא דל"ר יוסי ופסולין לזבין לאו במקורן פסולין אלא לזוחלין דמקור ליה קאי שהנגרין ויולין הם פסולין לזבים ולמלוחים אבל במקומן כשרין לכל דבר דכתיב ויולין הם פסולין לזבים ומוקין לחוץ למקומן גבי ימים משום שכל הנהרות פסולין למה טעמה ואלו משיולין חוץ למקומן נעשין נהרות ומתפשטין לכן פסלו כל מן למקומן. אבל במעין חוץ דרכו להחפשו וכשר גס חוץ למקומו והו' שכתב הרמב"ם כאן דין הנהרות שפסולין למה טעמה. ויולין זה בין במקומן לחוץ למקומן כתב גם הכ"מ פי"ט מה' מקואות: ז' וז"ל ש"כ כה' מקואות העמיק לטון המשנה כלשהי דחם לענין לטור צוחלין כל הימים וים הגדול שרין וכולן כשרין. וכה' פרה לענין מים חיים כתב חילוק דכל הימים פסולין הוולין מהם למים חיים שהוולין מהם דינם כנהרות ובמקורן כשרים. וים הגדול במקורו נמי פסול שהכתוב קראו מקוה: ז' והב"ב כה' מקואות הארץ כיישוב דברי הרמב"ם וכתב דמאי דמתיי' לא פליגי אלא לענין מים חיים ולענין טבילה צוחלין כולם כשרים לכ"ע ע"ש. וז"ל לומר כן דל"כ למה שנה רבי משנה זו במס' מקואות כיון דלא שייכא פלוגמיהו צעילה. וגם מה שחילוק שם לענין מים חיים בין וולין לאשטורן הוא דבר טמיה ולא שמעט מעולם חילוק זה אלא לענין טבילה. אבל מ"ס נראה נכון: ט המים המוכין. הקשה הכ"מ כיון דמוכין היינו מלוחין למה לי קרא לפסול ים הגדול שהכתוב קראו מקוה וחיפוק ליה שהם מלוחין ומירך שמי הים ים להם חיקון ע"ש. ולפי הטעם שכתב הר"ש דמוכין משום שם לוי פסול. י"ל דמי הים לא נקראו מוכין דהכל קורין לו ים הגדול. וגדול אינו שם לוי כדאמר' פ"ק דטוהר דף י"ג ובחולין דף ס"ב דסם מקומן לא הוי שם לוי וגדול נמי כשם מקומן הוי: ה' המוכין פסולין. למים חיים אבל לטבילה צוחלין כשרין. כ"כ הר"ן במס' נדרים דף מ"א ופשוט הוא במשנה ספ"ק דמקואות. ומ"ס הר"ש דפסוליהו הוא משום שם לוי. נכפ"ק דמקואות לא משמע כן דקמי מים המוכין. והדר מני למעלה

משניות כבר תוקן
הקצת סביר ת ואלו חסלים
עוה עג"ס

ובזוה יתבאר מאמרו שהעולם עומד על הדין, ופירש הברטנורא ישוּבן של בני אדם מתקיים. על הדין, היינו בשליטת תוקף מדת הדין בראש השנה, שאז אף הנדיקים גמורים כפנסים בגדר הדין, אם כן הם ראויים להגן על כל ישראל ולהמשיך עליהם חסד ורחמים, וישוּבן של בני אדם מתקיים.

*

על האמת. יתבאר על פי מה דאיתא בזוהר הקדוש (פ' בראשית דף כג.) בשעת בריאת האדם הוּו ידעון מלאכי השרת דעמיד למחטי, ואמרו לפני הקב"ה מה אדם ותדעהו (מהלים קמד א), מה את בעי למצרי אדם, ותדעהו דעמיד למחטי קמן, והשיב להם הקב"ה הא חקדים ליה תשובה לאהדרא במאי דחב. נמצא שעל ידי התשובה יש קיום להאדם בעולם.

אמנם מתאמרא משמיה דהרה"ק הרבי ר' פינחס מקארין זללה"ה כי מי שהוא רגיל במדת השקר אינו מועיל לו התשובה, והגם שש, אבל כיון שנדבק בקליפת השקר גם תשובתו אינה באמת, עכ"ד.

ובזוה יובן הענין מה שאחד מעמודי העולם הוא מדת האמת, שבשביל התשובה נברא העולם ועומד בקיומו, ורק על ידי זהירות במדת האמת מועיל התשובה.

*

ב עוד יתבאר הענין שהעולם עומד על האמת, על פי מה שכתב א"ו זללה"ה צישמת משה (פ' בשלח) לפרש הכתוב (משלי כה יד) נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל

במתת שקר, דהנה כתיב (ויקרא כו ג) אם בחוקותי תלכו ונתתי גשמיכם צעתם, וכן (דברים יא יד) והיה אם שמוע וגו' ונתתי מטר ארצכם. והנה זה לא הוא רק הפירות, דהא שבר מצוה צהאי עלמא ליכא (עירובין כג.). אך לכאורה הפירות בעולם הזה הם אגר נטר, והקב"ה שומר תורתו (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג), אמנם מבואר בגמרא (בבא מציעא סב:) דאם הקרן הוא נמנא מיד ללוקח ונקנה לו, חו לא הוא רבית. ואם כן אם השכר הוא ברשותו של העושה מצוה, חו לא הוא אגר נטר. והנה הקב"ה הצטייח צדיבורו ית"ש לתת לנו שכר, ומכאן זה הוא השכר ברשותינו, ועל דרך המבואר בחוס' (בבא מציעא סב: ד"ה אע"פ) דמתמת שצריך המוכר לקיים מולא שפתיו הוא המקם ברשות לוקח. וידוע (סנהדרין ג.) שכל דרכיו ית"ש מדה כנגד מדה, נמצא שאם האדם מקיים מולא שפתיו, אם כן צדיבור לצד הוא ברשותו השכר לעולם הבא, מה שאין כן אם אינו מקיים מולא שפתיו, לא הוא השכר ברשותו, וממילא הפירות בעולם הזה הם אגר נטר. וזהו פירוש הפסוק נשיאים ורוח וגשם אין, שהוא מהפירות בעולם הזה משום דהו אגר נטר, שבביל איש מתהלל במתת שקר שאינו מקיים מולא שפתיו, עכ"ד.

ובזוה יתבאר מה שאמרו במשנה שהעולם עומד על האמת, שעל ידי שבני אדם מזהרים במדת האמת לקיים מולא שפתיהם, נקנה השכר צדיבורו ית"ש והפירות בעולם הזה לא הוא אגר נטר, והקב"ה משפיע לנו גשם ורוח שהן לצורך קיום העולם, מה שאין כן אם אינם זהירים חלילה במדת האמת, לא

ה עובד
ז הווא
י משום
כן דיש
ג' בלק
ד פמ"ט
ה י"י י"ד
ז שפול
ח מהן
ט בטל
י מרינן
יא אלא
יב זה
יג יספק
יד דיק
יז נכנס
יח דורו
יט מתוך
כא הוא
כב כרך
כג יאש
כד ולס
כה ים.
כז פט
כח צא
כט יתן
לז ים
לא כל

הר"ל ר' אהרן ט"ל ג' א"א